

728. Frumvarp til laga

um friðlýsingu Íslands fyrir kjarnorku- og eiturefnavopnum og bann við umferð kjarnorkuknúinna farartækja.

Flm.: Steingrímur J. Sigfússon, Össur Skarphéðinsson, Jóhanna Sigurðardóttir, Kristín Ástgeirsdóttir, Guðmundur Árni Stefánsson, Ásta R. Jóhannesdóttir, Bryndís Guðmundsdóttir, Margrét Frímannsdóttir.

1. gr.

Lög þessi gera Ísland að friðlýsta svæði þar sem bannað er að koma fyrir, staðsetja eða geyma, flytja um eða meðhöndla á nokkurn annan hátt kjarnorku- eða eiturefnavopn. Umferð kjarnorkuknúinna farartækja er bönnuð á hinu friðlýsta svæði og einnig flutningur eða losun kjarnakleyfra efna og kjarnorkuúrgangs.

2. gr.

Markmið laga þessara er að gera allt íslenskt yfirráðasvæði kjarnorku- og eiturefnavopnalaust, afla hinu friðlýsta svæði alþjóðlegrar viðurkenningar, draga úr hættunni á kjarnorku- og eiturefnaðhöppum á Íslandi og í grennd við Ísland og stuðla að afvopnun og friði af Íslands hálfu.

3. gr.

Í lögum þessum merkir „kjarnorkuvopn“ hvers kyns vopn eða sprengju þar sem kjarnorka er leyst úr læðingi við notkun hvort sem það er samsett eða ósamsett að nokkru eða öllu leyti, en tekur ekki til flutningstækja eða útbúnaðar sem koma á sprengjunni eða vopninu í skotmark ef tækið eða búnaðinn má skilja frá sprengjunni eða vopninu.

„Eiturefnavopn“ merkir vopn sem byggist á notkun skaðlegra efna eða efnasambanda, þar með talið lífefnaeitur, skaðlegar örverur eða líffræðilegir orsakavaldar.

Í heiti laganna, og annars staðar þar sem annað kemur ekki fram, merkir „Ísland“ íslenskt land, landhelgi, lofthelgi, efnahagslögsögu og landgrunn og allt íslenskt yfirráðasvæði samkvæmt lögum, þjóðarétti og ýtrustu fullveldisréttindum í og á landi, á og yfir hafsbotni, í sjó og ofan sjávar og í lofti.

Hið „friðlýsta svæði“ merkir í lögum þessum allt íslenskt yfirráðasvæði sem lýst er í þessari grein þar sem geymsla, framleiðsla, tilraunir og hvers kyns meðhöndlun eða flutningur kjarnorku- og eiturefnavopna er bannaður, sbr. þó ákvæði 12. gr.

4. gr.

Enginn íslenskur ríkisborgari eða maður sem hefur varanlegt dvalarleyfi á Íslandi, erlendur ríkisborgari sem er í þjónustu íslenska ríkisins eða dvelst innan hins friðlýsta íslenska svæðis má

1. búa til kjarnorkuvopn af neinu tagi, afla sér slíks vopns eða hafa það undir höndum;
2. veita aðstoð, hjálp eða atbeina til þess að nokkur búi til, afli sér eða hafi undir höndum kjarnorkuvopn af neinu tagi.

5. gr.

Bannað er innan hins friðlýsta svæðis að koma fyrir kjarnorkuvopnum af neinu tagi, geyma eða staðsetja þar slík vopn eða meðhöndla þau á nokkurn annan hátt.

6. gr.

Bannað er að flytja kjarnorkuvopn um hið friðlýsta svæði, sbr. þó ákvæði 12. gr.

7. gr.

Allar tilraunir með kjarnorkuvopn eða tilraunir, sem tengjast notkun kjarnorkuvopna, eru óheimilar innan hins friðlýsta svæðis.

8. gr.

Bannað er að búa til eiturefnavopn af nokkru tagi innan hins friðlýsta svæðis, koma fyrir, geyma eða staðsetja þar slík vopn eða meðhöndla þau á nokkurn hátt.

9. gr.

Bannað er að flytja eiturefnavopn um hið friðlýsta svæði, sbr. þó ákvæði 12. gr.

10. gr.

Sérhverju því farartæki, sem að einhverju eða öllu leyti er knúið kjarnorku, er bannað að koma inn á hið friðlýsta svæði, sbr. þó ákvæði 12. gr.

11. gr.

Öll umferð farartækja, sem flytja kjarnakleyf efni eða kjarnorkuúrgang, er bönnuð innan hins friðlýsta svæðis, sbr. þó ákvæði 12. gr.

Losun kjarnorkuúrgangs eða annarra geislavirkra efna hvort sem þau teljast hágeislavirk eða lággeislavirk, þar með taldir geislavirkir vökvar, er með öllu óheimil innan hins friðlýsta svæðis.

12. gr.

Þrátt fyrir ákvæði 6., 9., 10. og fyrri málsgreinar 11. gr. þessara laga er heimilt að veita undanþágu fyrir friðsamlega umferð eða gegnumferð farartækja án óþarfa viðdvalar í eða á sjó eða í lofti á alþjóðlegum leiðum að því marki sem nauðsynlegt er til að fullnægja alþjóðlegum skuldbindingum. Slíkar undanþágur geta þó aldrei tekið til svæðisins innan 12 sjómílna marka og lofthelginnar þar upp af.

13. gr.

Aldrei skal leyfa komu kafbáta, herskipa eða herloftfara inn fyrir 12 sjómílna land- eða lofthelgi eða heimsóknir slíkra farartækja til íslenskra hafna eða flugvalla nema óyggjandi teljist að í því felist ekki brot á friðlýsingu Íslands fyrir kjarnorku- og eiturefnavopnum samkvæmt lögum þessum. Íslensk yfirvöld skulu í vafatilfellum ætíð leita bestu fánlegra upplýsinga óháðra aðila, sem völ er á, til að byggja á ákvörðun sína og ríkisstjórn og Alþingi skulu hafa náð samráð sín í milli þegar taka þarf slíkar ákvarðanir.

14. gr.

Íslensk yfirvöld skulu leita með bindandi samningum, grundvölluðum á alþjóðarétti við einstök ríki, samtök ríkja og alþjóðastofnanir, eins víðtækrar alþjóðlegrar viðurkenn-

ingar á hinu friðlýsta svæði og kostur er. Skal eftir því leitað að slíkar viðurkenningar feli í sér yfirlýsingar um að hið friðlýsta svæði sé virt og viðurkennt. Einnig skulu yfirlýsingar leita viðurkenningar á rétti Íslands til að fylgjast með eða láta fylgjast með hinu friðlýsta svæði og til að refsa fyrir eða mótmæla eftir atvikum brotum á friðlýsingu þessari.

15. gr.

Hver sá, sem sekur er fundinn um alvarlegt brot gegn ákvæðum laga þessara, skal sæta fangelsisvist allt að tíu árum.

16. gr.

Framkvæmd laga þessara heyrir undir og er á ábyrgð utanríkisráðherra, en hafa skal hann samráð við Alþingi og utanríkismálanefnd Alþingis um allar meiri háttar ákvarðanir er tengjast framkvæmdinni, sbr. 24. gr. laga nr. 55/1991. Heimilt er utanríkisráðherra að fela samgönguráðherra, umhverfisaráðherra eða öðrum ráðherrum, sem aðstæður kunna að mæla með, að fara með einstaka hluta framkvæmdarinnar í samráði við sig.

17. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. júní 1997.

Greinargerð.

Frumvarp þetta hefur þrívægis áður verið flutt á Alþingi, síðast á 115. löggjafarþingi, en ekki orðið útrætt. Efni þess er í fullu gildi og þróun í alþjóðamálum er með þeim hætti að auðvelda ætti framgang þess. Má þar nefna framlengingu samningsins um bann við útbreiðslu kjarnorkuvopna (NPT) og framvindu Genfarviðræðna um algert bann við tilraunum með kjarnorkuvopn.

Með þeim samningum og þróun í afvopnunarmálum eykst gildi friðlýstra svæða jafnframt. Frakkar hafa lofað bót og betrun í Kyrrahafinu og boða að þeir muni hætta kjarnorkutilraunum á svæðinu og staðfesta og virða Rarotonga-samninginn. Sú mikla mótmælaalda sem reis um allan heim í kjölfar þess að Frakkar hófu að nýju tilraunasprengingar er til marks um vaxandi andúd almennings víða um heim á öllum kjarnorkuvígbúnaði. Ríkur vilji er til þess að banna alla frekari þróun kjarnorkuvígbúnaðar og stöðva allar tilraunir á því sviði. En jafnvel þótt þróunin sé í rétta átt hvað kjarnorkuvígbúnaðinn snertir stafar áfram mikil hætta af nýtingu kjarnorku á öðrum sviðum. Á það bæði við um nýtingu kjarnorku til raforkuframléiðslu, geymslu eða endurvinnslu kjarnorkuúrgangs og alla flutninga geislavirkra efna í því sambandi, og síðast en ekki síst umferð kjarnorkuknúinna farartækja. Það er því engu minni ástæða nú en verið hefur fyrir Íslendinga sem eiga allt sitt undir nýtingu lífrænna auðlinda hafsins að taka af skarið og friðlýsa land sitt.

Rétt er að geta þess að lítils háttar breytingar hafa verið gerðar á tveimur greinum frumvarpsins. Er þar annars vegar um að ræða orðalag 12. gr. og hins vegar efni 16. gr. þar sem nú er valin sú leið að láta málið heyra undir utanríkisráðherra, enda mun ábyrgðin á að afla slíkrar friðlýsingu viðurkenningar fyrst og fremst hvíla á hans herðum. Að öðru leyti vísast til eldri greinargerða:

„Þrátt fyrir að miklir atburðir hafi orðið í afvopnunarmálum og alþjóðastjórn mála síðan það var samið og flutt í fyrsta sinn á 109. löggjafarþingi veturinn 1986–1987 hefur það í engu tapað mikilvægi sínu. Þvert á móti auðveldar tvímælalaust sú jákvæða þróun

sem orðið hefur í samskiptum herveldanna samhliða breytingum í Austur-Evrópu og einnig hinir víðtæku afvopnunar samningar Íslendingum að ganga á undan með góðu fordæmi eins og hér er lagt til. Því ber að fagna að nú er betra lag en nokkru sinni fyrr til að festa í sessi þá afstöðu að afvopnun verði að taka til hafsvæðanna ekki síður en til lands og lofts. Nýjustu fréttir um einhliða ákvarðanir stórveldanna um stórfelldan niðurskurð kjarnorkuvopna ættu að sannfæra þá sem enn kynnu að hafa efasemdir um að aðgerð af því tagi að friðlýsa Ísland fyrir kjarnorku- og eiturefnavopnum er raunhæft og tímabært skref af okkar hálfu í takt við þróun mála umhverfis okkur.

Í tilkynningu Bush, forseta Bandaríkjanna, frá 27. september sl. felst m.a. að Bandaríkjamenn ákveða einhliða að taka úr umferð og eyða öllum kjarnorkuvígvallarvopnum og taka úr umferð meðaldræg kjarnorkuvopn um borð í skipum og kaþátum, sem og sprengjur flugvéla í flugmóðurskipum, og að sprengjuflugvélar sem bera kjarnorkuvopn verða teknar úr viðbragðsstöðu og svo mætti áfram telja.

Svar Gorbatsjovs 5. október sl. er á líkum nótum. Rétt er einnig að hafa í huga START-samningana um fækkun langdrægra kjarnorkuvopna, samning um takmörkun hefðbundinna vopna og herafli í Evrópu og yfirstandandi viðræður og umleitanir á mismunandi stigum um framlengingu samnings um bann við frekari útbreiðslu kjarnorkuvopna, um tilraunabann og um útrýmingu efnavopna og sýklavopna svo nokkuð sé nefnt. Því verður ekki á móti mælt að það er meira en tímabært að við Íslendingar tökum nú til umfjöllunar hvernig við getum af okkar hálfu lagt þessari jákvæðu þróun mála lið og verið þar í fararbroddi. Annað sæmir ekki þeirri þjóð sem gjarnan hrósar sér af því að vera vopnlaus og friðelskandi.

Það er skoðun flutningsmanna að með aðgerðum af því tagi sem frumvarp þetta gerir ráð fyrir væri í senn með afdráttarlausum hætti staðfestur í löggjöf landsins vilji okkar til að tryggja frið, öryggi og varðveislu auðlinda á okkar slóðum og sýnt af Íslands hálfu kjarkmikið fordæmi í anda þeirra stóratburða í afvopnunarmálum og alþjóðasamskiptum sem varðað hafa veginn sl. mánuði og ár.

Frumvarpinu fylgdi á sínum tíma þegar það var endurflutt á 110. löggjafarþingi svohljóðandi greinargerð:

Frumvarp þetta var flutt á síðasta þingi en varð þá ekki útrætt og er því endurflutt. Sú breyting hefur verið gerð að bætt hefur verið inn í frumvarpið einni grein, 11. gr., sem fjallar um sérstakt bann við flutningi eða losun geislavirkra efna innan hins friðlýsta svæðis. Þar sem eitt meginmarkmið laga um friðlýsingu Íslands yrði að draga úr hættunni á kjarnorku- og eiturefnaóhöppum á og í grennd við landið þótti eðlilegt að taka inn í frumvarpið slík ákvæði.

Ísland er að vísu aðili að svonefndum Lundúnasamningi um varnir gegn mengun hafsvæðna vegna losunar úrgangsefna en sá samningur er ekki afdráttarlaus hvað t.d. lággeislavirkan úrgang varðar, auk þess sem ekkert er því til fyrirstöðu að við setjum okkur sjálf strangari reglur í eigin lögsögu. Sjálfsagt er að Íslendingar, sem eiga lífsafkomu sína undir auðlindum hafsvæðna, gangi á undan með góðu fordæmi í þessum efnum.

Síðan frumvarpið var samið og lagt fram sl. vetur hefur það gerst að frumvarp til laga um kjarnorkuvopnalaust Nýja-Sjáland var samþykkt sem lög á þinginu í Wellington. Lög-in tóku hins vegar næsta litlum breytingum frá upphaflega frumvarpinu og þykir því ekki ástæða til að láta þýða lög-in í sinni endanlegu mynd en látið duga að prenta nýsjálenska frumvarpið sem fylgiskjal eins og áður.

Að öðru leyti getur greinargerð sú, sem fylgdi frumvarpinu á síðasta þingi, staðið án athugasemda. Hún er svohljóðandi:

Frumvarp þetta er lagt fram til kynningar og til að hefja umræður um hvernig staðið skuli að því að festa í lög þá yfirlýstu stefnu Alþingis og ríkisstjórna að hér skuli ekki geymd kjarnorkuvopn. Rétt þótti að láta sambærilegt bann við eiturefnavopnum fylgja með í lögnum.

Það er eðlileg, lýðræðisleg krafa að sú yfirlýsta stefna, að hér skuli ekki geymd kjarnorkuvopn, verði bundin í lögum landsins. Í framhaldi af slíkri lagasetningu hlýtur að koma til skoðunar að taka upp almenn ákvæði þar að lútandi í stjórnarskrá. Með þeim hætti væri vilji bæði Alþingis og þjóðarinnar allrar tryggður að baki friðlýsingar landsins.

Við samningu frumvarpsins hefur verið stuðst við frumvarp um kjarnorkuvopnalaust Nýja-Sjáland sem er til umfjöllunar á þingi þeirra Nýsjálendinga í Wellington, lagt fram af forsætisráðherra landsins, David Lange. Einnig var tekið mið af hugmyndum sem settar hafa verið fram um kjarnorkuvopnalaust svæði á Norðurlöndum.

Frumvarp þetta á enn fremur í öllum meginatriðum að vera í samræmi við ákvæði um önnur kjarnorkuvopnalaus svæði eða friðlýst svæði, svo sem Tlatelolco-samninginn um kjarnorkuvopnalaust svæði í Suður-Ameríku, Rarotonga-samninginn um kjarnorkuvopnalaust svæði í Suður-Kyrrahafi og stöðu þessara mála á alþjóðavettvangi, sbr. lokakafla ályktunar frá afvopnunarráðstefnu Sameinuðu þjóðanna árið 1978, sjá fylgiskjöl.

Höfundur telur rétt að nokkur tími sé til stefnu frá því að frumvarp þetta verður að lögum og þar til lögin taka gildi. Þann tíma þarf að nota m.a. til að afla svæðinu viðurkenningar, undirbúa eftirlit og annað sem að framkvæmdinni lýtur.

Enginn vafi er á því að lagasetning af þessu tagi um kjarnorku- og eiturefnavopnariðlýsingu væri stórt framlag og hvatning af Íslands hálfu til afvopnunar og friðarviðleitni í heiminum. Ótvírætt væri gildi þess fyrir framþróun hugmynda um kjarnorkuvopnalaust svæði á Norðurlöndum ef Íslendingar tækju fyrir sitt leyti af skarið með kjarnorkufriðlýsingu landsins. Verulegur skriður hefur verið á umræðum og mótun hugmynda um kjarnorkuvopnalaus Norðurlönd upp á síðkastið en því miður virðist svo sem framlag íslenskra yfirvalda hingað til hafi fyrst og fremst orðið það að tefja fyrir málinu. Hér er lagt til að bragarbót verði gerð í því efni í samræmi við ótvíræðan vilja þjóðarinnar ef marka má kannanir. Að sjálfsögðu mundi svo hið friðlýsta íslenska svæði ganga inn í væntanlegt kjarnorkuvopnalaust svæði á Norðurlöndum og verða hluti af því hvað varðaði samninga um viðurkenningu, eftirlit og alla framkvæmd.

Hér er einnig um stórt umhverfismál að ræða og fyllilega tímabært að við Íslendingar tökum af meiri alvöru á þeirri ógn sem okkur og heiminum öllum stafar af kjarnorkuvopnum og kjarnorkuknúnum farartækjum, kjarnorkuúrgangi, eiturefnum o.s.frv.

Sjálfsagður liður í þessu er að banna með öllu siglingar eða umferð kjarnorkuknúinna farartækja upp að landinu.

Skýlt er að geta þess að þessu máli og öðrum hliðstæðum hefur verið hreyft áður á Alþingi. Að minnsta kosti fjórum sinnum hefur verið flutt tillaga til þingsályktunar um bann við geymslu og notkun kjarnorkuvopna á íslensku yfirráðasvæði. Í öll skiptin hefur þar verið um að ræða tillögur að ályktunum um að fela ríkisstjórninni að undirbúa lög-gjöf. Fyrst var slík tillaga flutt af Svövu Jakobsdóttur og Magnúsi Torfa Ólafssyni á 97. löggjafarþingi, síðan af Svövu einni á 100. löggjafarþingi og svipuð tillaga af Guðrúnu Helgadóttur o.fl. á 102. og 107. löggjafarþingi. Einnig hafa verið fluttar margs konar tillögur sem efninu tengjast, svo sem um kjarnorkuvopnalaust svæði á Norðurlöndum, afvopnun á Norður-Atlantshafi o.fl., en hér er eftir því sem best er vitað málið í fyrsta sinn komið í frumvarpsbúning.

Um skýringar að öðru leyti vísast til athugasemda við einstakar greinar frumvarpsins, fylgiskjöl og í framsöguræðu. Einnig má benda á rit öryggismálanefndar (rit 3) um kjarnorkuvopnalaus svæði eftir Þórð Ingva Guðmundsson, en það er að því leyti ófullnægjandi að það er orðið nokkurra ára gamalt (1982) en þróun þessara mála hefur verið hröð upp á síðkastið.“

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Í 1. gr. laganna er megintilgangur þeirra skýrður nánar en fram kemur í heiti frumvarpsins.

Um 2. gr.

Þessi lagagrein fjallar um markmið laganna og þarfnast ekki skýringa.

Um 3. gr.

Hér er vikið að skilgreiningum eða merkingu orða að svo miklu leyti sem slíkt var talið nauðsynlegt.

Hugtakið kjarnorkuvopn er hér skilgreint á sama hátt og í flestum hliðstæðum tilfellum, þ.e. þegar verið er að fjalla um eða ákveða hvað skuli teljast „kjarnorkuvopn“ við skilgreiningu hugtaka í sambandi við kjarnorkuvopnalaus svæði, sbr. fylgiskjöl.

Eiturefnavopn eru hér nánast í sinni víðustu merkingu látin ná yfir öll skaðleg efni eða efnasambönd sem nota á sem vopn til að skaða fólk, mannvirki eða náttúru. Innifalín eru í þessari skilgreiningu lífefnavopn, en um þau gilda alþjóðlegir samningar um bann við þróun, framleiðslu og uppsöfnun sýklavopna (líffræðilegra vopna) og vopna er nýta lífefnaeitur, og um eyðingu slíkra vopna, frá 10. apríl 1972. Að öðru leyti yrði að afla hinni víðtæku íslensku skilgreiningu sérstaklega viðurkenningar.

Ákvæði um „íslenskt yfirráðasvæði“ og hið „friðlýsta svæði“ skýra sig í raun sjálf. Flutningsmenn telja eðlilegt að friðlýsingin nái til alls þess svæðis sem ýrstru kröfur Íslands, á grundvelli þjóðaréttar og fullveldisréttar, ná til, sjá einkum lög um landhelgi, efnahagslögsögu og landgrunn, nr. 41/1979, og hafréttarsamning Sameinuðu þjóðanna, einkum V. hluta, 55.–57. gr., og VI. hluta, 76. gr.

Um 4.–7. gr.

Í 4.–7. gr. eru tíundaðar kvaðir sem fylgja hinu friðlýsta svæði. Þar eru í öllum aðalatriðum á ferðinni atriði sem Íslendingar hafa þegar undirgengist með fullgildingum samningsins um að dreifa ekki kjarnorkuvopnum, sjá fskj. II, 1. og 2. gr., og samninga um tilraunabann og bann við staðsetningu kjarnorkuvopna á hafsbotni (undirritaður fyrir Íslands hönd 11. febr. 1971). Hér eru hins vegar persónulega lagðar kvaðir á alla íslenska ríkisborgara og erlenda menn í þjónustu ríkisins eða sem dvelja innan svæðisins. Þannig er kjarnorku- og eiturefnavopnabannið í senn bundið ríkinu sem samanstendur af borgurum, íslensku yfirráðasvæði og öllum íslenskum ríkisborgurum sem einstaklingum, hvar og hvenær sem er. Að öðru leyti vísast til fylgiskjals um skýringar.

Um 8.–9. gr.

Í 8.–9. gr. er lagt hliðstætt bann við umsýslan með eiturefnavopn innan hins friðlýsta svæðis og á við um kjarnorkuvopn. Sjá einnig skilgreiningu á hugtakinu „eiturefnavopn“ í athugasemdum um 3. gr.

Um 10. gr.

Í 10. gr. eru skýr fyrirmæli um að kjarnorkuknúin farartæki megi ekki koma inn á hið friðlýsta svæði nema ferð þeirra falli undir ákvæði 12. gr.

Um 11. gr.

Rétt þykir að taka af öll tvímæli af Íslands hálfu um að losun geislavirks úrgangs eða geislavirkra efna í íslenskri lögsögu er bönnuð hverjum sem er. Í reynd má segja að slíkt bann sé þegar að flestu leyti í gildi með lögum nr. 20/1972, lögum um bann við losun hættulegra efna í sjó, einnig með aðild Íslands að alþjóðasamningum, einkum samningnum um varnir gegn mengun sjávar vegna losunar úrgangsefna frá skipum og flugvélum, sjá lög nr. 20/1973, og samningnum um varnir gegn mengun hafsins vegna losunar úrgangsefna og annarra efna í það (Lundúnasamningurinn LDZ), sjá lög nr. 53/1973. Flutningar með slík efni skulu lúta sömu takmörkunum og umferð vígvéla og kjarnorkuknúinna farartækja eru sett, en óhjákvæmilegt er að hafa sambærileg ákvæði um rétt til friðsamlegrar umferðar í þessu tilviki, sbr. 23. gr. hafréttarsamnings Sameinuðu þjóðanna.

Um 12. gr.

Óhjákvæmilegt er að hafa heimildir til að veita undanþágur vegna alþjóðlegs réttar og skuldbindinga Íslands, en gert er ráð fyrir að einungis bein umferð eða gegnumferð, án óparfa viðvalar á alþjóðlegum leiðum, geti verið undanþegin ákvæðum 6., 9., 10. og fyrri málsgreinar 11. gr. og þó aldrei nær landi en að 12 mílna mörkum. Við samningu þessarar greinar var höfð hliðsjón af ákvæðum í frumvarpinu um kjarnorkuvopnalaust Nýja-Sjáland, en þetta frumvarp gengur lengra og heimilar engar undanþágur gagnvart íslensku innsævi, íslensku landhelginni (innan 12 mílna marka) og loftrýmisins þar yfir. Frumvarpið byggir því á ýrtruðu kröfum um rétt okkar Íslendinga til að friðlýsa án undantekninga land okkar, landhelgi og lofthelgi þar yfir og til að friðlýsa eftir því sem fært er með tilliti til alþjóðlegrar umferðar efnahagslögsögunna alla, landgrunnið og önnur svæði sem talist geta íslensk yfirráða- eða áhrifasvæði. Að öðru leyti vísast til alþjóðlegs réttar og skuldbindinga Íslendinga á sviði samgöngumála, sérstaklega hafréttarsamnings Sameinuðu þjóðanna.

Um 13. gr.

Hér er það skýrt tekið fram að stjórnvöldum sé óheimilt að gefa undanþágur frá ákvæðum um hið friðlýsta svæði, jafnt þó um friðsamlegar heimsóknir sé að ræða. Komi upp vafaatriði í þessu sambandi skal ætíð aflað bestu fáanlegra upplýsinga og ríkisstjórn og Alþingi skulu hafa náð samráð um allar ákvarðanir í slíkum tilfellum. Hafa má til hliðsjónar ákvæði samninga risaveldanna um takmörkun kjarnorkuvígbúnaðar, svo sem SALT-samningana, um hvenær farartæki eða stöðvar eru skilgreind sem búin kjarnorkuvopnum.

Um 14. gr.

Greinin leggur þá skyldu á herðar stjórnvöldum að afla hinu friðlýsta svæði alþjóðlegrar viðurkenningar eins og gert hefur verið í hliðstæðum tilfellum (sjá fylgiskjöl) og samþykktir Sameinuðu þjóðanna og fleiri alþjóðlegra aðila gera ráð fyrir.

Um 15. gr.

Greinin fjallar um refsíákvæði og er hliðstæð ákvæðinu í nýsjálenska frumvarpinu.

Um 16. gr.

Eðlilegt þykir að framkvæmd laganna heyri undir utanríkisráðherra en honum sé heimilt að fá aðra ráðherra til aðstoðar við sig ef aðstæður mæla með. Náð samráð skal vera milli utanríkisráðherra og Alþingis um framkvæmdina. Í fyrri útgáfum frumvarpsins var tekið mið af nýsjálenska fyrirkomulaginu og framkvæmdin látin heyra undir forsætisráðherra en hér er horfið frá því eins og áður sagði. Ekki er ólíklegt að framkvæmd málsins verði falin fleiri en einum ráðherra, auðvitað fyrst og fremst utanríkisráðherra en einnig samgönguráðherra og e.t.v. umhverfisráðherra. Æskilegt væri að þingnefnd tæki afstöðu til þessara kosta.

Um 17. gr.

Rétt þykir að nokkur tími gefist frá samþykkt laganna til gildistöku þannig að undirbúa megi framkvæmdina sem best.

Fylgiskjal I.

David Lange:

**KJARNORKUVOPNALAUST NÝJA-SJÁLAND, AFVOPNUN OG
TAKMÖRKUN VÍGBÚNAÐAR**

Frumvarp til laga

er gera skal Nýja-Sjáland að kjarnorkuvopnalausum svæði, stuðla að virku og raunhæfu framlagi Nýja-Sjálands í þágu þeirrar nauðsynjar að afvopnun fari fram og komið verði á alþjóðlegri takmörkun vígbúnaðar og láta eftirtalda þjóðréttarsamninga koma til framkvæmda að því er Nýja-Sjáland varðar:

- a. samning um kjarnorkuvopnalausum svæði á Suður-Kyrrahafi frá 6. ágúst 1985, en texti hans fylgir lögum þessum sem forskj. 1,
- b. samning um bann gegn tilraunum með kjarnorkuvopn í gufuhvolfinu, himingeimnum og neðan sjávar frá 5. ágúst 1963, en texti hans fylgir lögum þessum sem forskj. 2,
- c. samning um að dreifa ekki kjarnavopnum frá 1. júlí 1968, en texti hans fylgir í lögum þessum sem forskj. 3,
- d. alþjóðsamning um bann við staðsetningu kjarnorkuvopna og annarra gereyðingavopna á sjávarbotni og í honum frá 11. febrúar 1971, en texti hans fylgir lögum þessum sem forskj. 4,
- e. alþjóðsamning um bann við þróun, framleiðslu og uppsöfnun sýklavopna (líffræðilegra vopna) og vopna er nýta lífefnaeitur, og um eyðingu slíkra vopna frá 10. apríl 1972, en texti hans fylgir lögum þessum sem forskj. 5,

ER HÉR MEÐ LÖGFEST á þjóðþingi Nýja-Sjálands, háðu á löggjafarþingi og í valdi þess, svo sem hér greinir:

1. Stytt heiti.

Til laga þessara má vísa sem laga um kjarnorkuvopnalausum Nýja-Sjáland, afvopnun og takmörkun vígbúnaðar, frá 1985.

2. Skýringar.

Í lögum þessum, komi ekki annað fram af samhengi,

merkir „líffræðilegt vopn“ sérhverjar örverur, líffræðilega orsakavalda eða lífefnaeitur, sem ætlaðar eru eða ætlað er til nota sem vopn í hernaðaráttökum, eða til að valda óvinum skaða með öðrum hætti, þar með talinn búnaður sem gerður er til að auðvelda slík not,

tekur „neyð“ m.a. til óviðráðanlegra atvika (force majeure), neyðarástands og sérstaklega slæmra veðurskilyrða,

merkir „erlent herloftfar“ sérhvert loftfar, svo sem skilgreint er í 2. gr. laga um hervarnir frá 1971, sem á þeim tíma, er um ræðir, er í þjónustu eða undir stjórn hernaðaryfirvalda nokkurs annars ríkis en Nýja-Sjálands eða lýtur valdboði þeirra,

merkir „erlent herskip“ sérhvert skip, svo sem skilgreint er í 2. gr. laga um hervarnir frá 1971, sem

- a. tilheyrir her annars ríkis en Nýja-Sjálands og
- b. ber ytri auðkenni skipa af þjóðerni þess ríkis og
- c. lýtur stjórn foringja sem réttilega er skipaður af stjórnvöldum þess ríkis og
- d. er mannað áhöfn undir venjulegum heraga,

vísar „innsævi Nýja-Sjálands“ til skilgreiningar þess í lögum um landhelgi og sérefnahagslögsögu frá 1977,

merkir „kjarnorkusprengr“ sérhvert kjarnorkuvopn eða aðra sprengju sem leyst getur kjarnorku úr læðingi án tillits til til hvers hún kynni að vera notuð hvort sem hún er ósamsett eða samsett að nokkru eða að öllu leyti, en tekur ekki til flutningatækis eða út-búnaðar sem koma á sprengjunni eða vopninu í skotmark ef tækið eða búnaðinn má skilja frá sprengjunni eða vopninu,

merkir „ferð“ stöðuga og tafarlausa siglingu án þess að stöðvað sé eða akkerum varpað, nema slíkt tilheyrir venjulegri siglingu eða sé nauðsynlegt í neyð eða til að veita mönnum, skipum eða loftförum aðstoð í neyð,

vísar „landhelgi Nýja-Sjálands“ til skilgreiningar hennar í 3. gr. laga um landhelgi og sérefnahagslögsögu frá 1977.

3. Ákvæði um skuldbindingu konungsvaldsins.

Lög þessi skuldbinda konungsvaldið.

4. Hið kjarnorkuvopnalaus svæði Nýja-Sjálands.

Nýja-Sjáland skal vera kjarnorkuvopnalaust svæði, en það tekur til

- a. alls lands, landsvæðis og innsævis innan nýsjálenskrar lögsögu og
- b. áa og vatna á Nýja-Sjálandi og
- c. landhelgi Nýja-Sjálands og
- d. loftrýmis yfir svæðum þeim sem um getur í a–c-liðum þessarar greinar.

Bann varðandi kjarnorkusprengjur og líffræðileg vopn.

5. Bann við öflun kjarnorkusprengja.

1. Innan hins kjarnorkuvopnalaus svæðis Nýja-Sjálands má enginn nýsjálenskur ríkisborgari eða maður, sem að jafnaði dvelst á Nýja-Sjálandi,

- a. búa til kjarnorkusprengju af nokkru tagi, afla sér slíkrar sprengju eða hafa hana í vörslum eða umráðum eða
- b. veita aðstoð, hjálp eða atbeina til þess að nokkur búi til, afli sér eða fái í vörslur eða umráð yfir kjarnorkusprengju af nokkru tagi.

2. Utan hins kjarnorkuvopnalaus svæðis Nýja-Sjálands má enginn nýsjálenskur ríkisborgari eða maður, sem að jafnaði dvelst á Nýja-Sjálandi og er í þjónustu konungsvaldsins eða er umboðsmaður þess,

- a. búa til kjarnorkusprengju af nokkru tagi, afla sér slíkrar sprengju eða hafa hana í vörslum eða umráðum,
- b. veita aðstoð, hjálp eða atbeina til þess að nokkur búi til, afli sér eða fái í vörslur eða umráð yfir kjarnorkusprengju af nokkru tagi.

6. Bann við staðsetningu kjarnorkusprengja.

Bannað er að koma fyrir kjarnorkusprengju af nokkru tagi innan hins kjarnorkuvopnalaus svæðis Nýja-Sjálands, staðsetja þar slíka sprengju, flytja hana um land, ár eða vötn eða safna slíkum sprengjum eða dreifa þeim.

7. Bann við tilraunum með kjarnorkusprengjur.

Bannað er að gera tilraun með kjarnorkusprengju af nokkru tagi innan hins kjarnorkuvopnalaus svæðis Nýja-Sjálands.

8. Bann við líffræðilegum vopnum.

Bannað er að búa til líffræðilegt vopn af nokkru tagi innan hins kjarnorkuvopnalaus svæðis Nýja-Sjálands, koma slíku vopni fyrir eða staðsetja það þar, afla þess eða hafa það í vörslum eða umráðum.

9. Sigling inn á innsævi Nýja-Sjálands.

1. Þegar forsætisráðherra hefur til athugunar hvort veita skuli erlendum herskipum heimild til siglingar inn á innsævi Nýja-Sjálands skal hann taka tillit til allra upplýsinga sem völ er á og málið snerta, og allrar tiltækrar ráðgjafar, einnig upplýsinga og ráðgjafar varðandi hernaðar- og öryggishagsmuni Nýja-Sjálands.

2. Forsætisráðherra skal aðeins heimila erlendum herskipum för inn á innsævi Nýja-Sjálands ef hann telur víst að þau muni ekki bera kjarnorkusprengju af nokkru tagi er þau koma inn á innsævi Nýja-Sjálands.

10. Lending loftfars á Nýja-Sjálandi.

1. Þegar forsætisráðherra hefur til athugunar hvort veita skuli erlendu herloftfari heimild til landingar á Nýja-Sjálandi skal hann taka tillit til allra upplýsinga sem völ er á og málið snerta og allrar tiltækrar ráðgjafar, einnig upplýsinga og ráðgjafar varðandi hernaðar- og öryggishagsmuni Nýja-Sjálands.

2. Forsætisráðherra skal aðeins heimila erlendu herloftfari landingu á Nýja-Sjálandi ef hann telur víst að það muni ekki bera kjarnorkusprengju af nokkru tagi er það lendir á Nýja-Sjálandi.

3. Slíka heimild má binda tegund eða flokki herloftfara og veita til þess tíma er heimildin tiltekur.

11. Koma kjarnorkuknúinna skipa.

Sérhverju því skipi, sem að nokkru eða öllu leyti er kjarnorkuknúið, er bönnuð sigling inn á innsævi Nýja-Sjálands.

Takmarkanir.

12. Ferð um landhelgi og sund.

Lög þessi skulu á engan hátt skerða

- heimild nokkurs skips til friðsamlegrar ferðar um nýsjálenska landhelgi að alþjóðalögum,
- heimild nokkurs skips eða loftfars að alþjóðalögum til gegnumferðar um eða yfir sund sem notað er til alþjóðlegra siglinga eða
- rétt nokkurs skips eða loftfars í neyð.

13. Friðhelgi.

Lög þessi skulu á engan hátt skerða friðhelgi

- nokkurs erlends herskips eða annars ríkisskips sem gert er út til annars en kaupsiglinga,
- nokkurs erlends herloftfars eða
- áhafnar skips eða loftfars sem a- eða b-liðir þessarar greinar eiga við um.

Refsiákvæði.

14. Afbrot og refsingar.

1. Það er afbrot ef nokkur brýtur gegn eða lætur undir höfuð leggjast að hlíta ákvæðum greina 5 til 8 í lögum þessum.

2. Hver sá, sem sakfelldur er af ákæru um afbrot samkvæmt lögum þessum, skal sæta fangelsi allt að 10 árum.

15. Samþykki ríkissaksóknara til höfðunar refsímáls.

- Enginn skal sæta kæru fyrir
 - afbrot samkvæmt lögum þessum,
 - refsivert samsæri um að fremja afbrot samkvæmt lögum þessum eða
 - refsiverða tilraun til þess að fremja afbrot samkvæmt lögum þessum, nema samþykki ríkissaksóknara komi til.

Nú hefur maður verið sakaður um eitthvert það afbrot sem um getur í grein þessari og heimilt er að handtaka hann eða kveða upp og framkvæma úrskurð um handtöku hans og er þá einnig heimilt að úrskurða hann í gæsluvarðhald eða krefjast tryggingar gegn því að hann sé látinn laus enda þótt samþykki ríkissaksóknara til kæru sé ófengið, en ekki skal grípa til annarra eða frekari ráðstafana gegn honum fyrr en samþykkið er fengið.

2. Ríkissaksóknari getur aflað sér þeirra upplýsinga sem hann telur þörf á áður en hann veitir samþykki sitt samkvæmt þessari grein.

Opinber ráðgjafarnefnd um afvopnun og takmörkun vígbúnaðar.

16. Stofnun opinberrar ráðgjafarnefndar um afvopnun og takmörkun vígbúnaðar.

Skipuð skal nefnd er heiti opinber ráðgjafarnefnd um afvopnun og takmörkun vígbúnaðar.

17. Starfssvið og heimildir nefndarinnar.

1. Starfssvið nefndarinnar skal vera

- a. að veita aðstoðarutanríkisráðherra þá ráðgjöf um mál er afvopnun og takmörkun vígbúnaðar varða er hún telur þörf á,
- b. að skýra forsætisráðherra frá framkvæmd laga þessara,
- c. að birta opinberlega með hæfilegu millibili skýrslur um mál er varða afvopnun og takmörkun vígbúnaðar og um framkvæmd laga þessara.

2. Nefndinni skulu veittar allar heimildir sem nauðsynlegar eru eða þörf er á til að hún geti sinnt skyldum sínum.

18. Um nefndarmenn.

1. Í nefndinni eiga sæti sjö menn og

- a. skal einn þeirra vera ráðherra afvopnunarmála og mála er varða takmörkun vígbúnaðar og er hann jafnframt formaður,
- b. skal einn þeirra vera utanríkisráðherra eða annar forstöðumaður utanríkisráðuneytisins sem tilnefndur sé til ákveðins tíma af utanríkisráðherra,
- c. skal einn þeirra vera varnarmálaráðherra eða annar forstöðumaður varnarmálaráðuneytisins sem tilnefndur sé til ákveðins tíma af varnarmálaráðherra,
- d. skulu fjórir þeirra tilnefndir af aðstoðarutanríkisráðherra.

2. Aðstoðarutanríkisráðherra ræður hve lengi nefndarmenn þeir, sem um getur í d-lið 1. mgr., eigi sæti í nefndinni.

3. Þótt nefndin sé ekki fullskipuð skal það engin áhrif hafa á störf hennar og heimildir.

19. Starfsreglur nefndarinnar.

Nefndin skal fara að starfsreglum sem aðstoðarutanríkisráðherra kann að setja henni en ákveður að öðru leyti sjálf með hverjum hætti hún starfar.

20. Þóknun og ferðakostnaður.

1. Nefndin er lögskipuð nefnd í merkingu laga um þóknun og ferðakostnað frá 1951.

2. Greiða skal nefndarmönnum nefndarlaun og framlög og ferðafé og ferðakostnað af fé sem löggjafarþingið veitir í því skyni samkvæmt lögum um þóknun og ferðakostnað frá 1951 og gilda ákvæði þeirra laga um nefndina.

21. Um fjárveitingar löggjafarþingsins vegna laga þessara.

Öll þóknun, laun, framlög og önnur útgjöld, sem á falla eða stofnað er til við framkvæmd laga þessara, skal greiða af fé sem löggjafarþingið veitir í því skyni.

Breytingar á öðrum lögum.

22. Breytingar á lögum um mengun sjávar frá 1974.

1. Lögum um mengun sjávar frá 1974 er hér með breytt þannig að á eftir 21. gr. þeirra eins og hún var lögfest með 4. gr. laga um breytingu á lögum um mengun sjávar frá 1980 komi ný grein, svohljóðandi:

„21A. Refsiákvæði varðandi losun geislavirkra úrgangsefna.

1. Þrátt fyrir önnur ákvæði laga þessara skulu þeir menn sæta refsingu sem taldir eru í 2. mgr. þessarar greinar ef
 - a. nokkur geislavirk úrgangsefni eru tekin um borð í skip eða loftfar á Nýja-Sjálandi eða á nýsjálensku hafsvæði í því skyni að losa þau í sjó,
 - b. nokkur geislavirk úrgangsefni eru losuð á nýsjálensku hafsvæði frá skipi eða loftfari sem þessi kafli laga þessara tekur til,
 - c. nokkur geislavirk úrgangsefni eru losuð í sjó frá mannvirki undan ströndum, botnföstum eða fljótandi palli eða öðru mannvirki sem þessi kafli laga þessara tekur til,
 - d. nokkur geislavirk úrgangsefni eru losuð í sjó utan nýsjálensks hafsvæðis frá nýsjálensku skipi, skipi í innanlandssiglingum, eða nýsjálensku loftfari.
2. Menn þeir, sem refsíabyrgð bera skv. 1. mgr. þessarar greinar, eru:
 - a. eigandi skips og skipstjóri eða eigandi loftfars og umráðamaður, eftir því sem við á, enda taki a-, b- eða d-liðir þeirrar málsgreinar til brotsins,
 - b. eigandi botnfasta pallsins, flotpallsins eða mannvirkisins, eftir því sem við á, og stjórnandi þeirrar starfsemi sem þar fer fram, enda taki c-liður þeirrar málsgreinar til brotsins.
3. Með geislavirkum úrgangsefnum er í grein þessari átt við alls kyns efni án tillits til flokks eða ástands hverju nafni sem þau nefnast ef geislavirkni á kílógramm fer fram úr 100 kílóbekerel og heildargeislavirkni fer fram úr 3 kílóbekerel.
4. Hver sá sem refsíabyrgð ber samkvæmt grein þessari
 - a. skal sæta allt að 100.000 dala sekt og skal kviðdómsmeðferð ekki viðhöfð og
 - b. skal einnig greiða þá fjárhæð er dómstóll metur með hliðsjón af áföllnum eða fyrirsjáanlegum kostnaði við að fjarlægja, hreinsa upp eða gera óskaðleg þau úrgangsefni sem brotið var framið með.
5. Ákvæði b-, c- og d-liða 1. mgr. 22. gr. og a-liðar 2. mgr. 22. gr. laga þessara skulu ekki að neinu leyti ná til losunar geislavirkra úrgangsefna.“

2. Á eftir 6. mgr. 22. gr. B í lögum um mengun sjávar frá 1974, eins og hún var lögfest með 4. gr. laga um breytingu á lögum um mengun sjávar frá 1980, komi ný málsgrein svohljóðandi:

„6A. Þrátt fyrir önnur ákvæði laga þessara skal enga heimild veita til losunar geislavirkra úrgangsefna, svo sem þau eru skilgreind í 3. mgr. 21. gr. A í lögum þessum.“

23. *Breyting á lögum um fríðindi og friðhelgi erlendra sendimanna frá 1968.*

Lögum um fríðindi og friðhelgi erlendra sendimanna frá 1968 er hér með breytt, þannig að á eftir 10. gr. þeirra komi ný grein svohljóðandi:

„10A. *Fríðindi og friðhelgi alþjóðlegra eftirlitsmanna er starfa samkvæmt alþjóðasamningum um afvopnun.*

Landstjóri getur með ríkisráðstílskipun veitt mönnum, sem skipaðir hafa verið eftirlitsmenn samkvæmt alþjóðasamningi um afvopnun eða takmörkun vígbúnaðar, einhver eða öll þau fríðindi sem um getur í fskj. 3 með lögum þessum eða einhverja eða alla þá friðhelgi sem þar greinir til ákveðins tíma.“

24. *Breyting á lögum um upplýsingaskyldu stjórnvalda frá 1982.*

Lögum um upplýsingaskyldu stjórnvalda frá 1982 er hér með breytt þannig að á eftir liðnum um fosfatnefnd Nýja-Sjálands í fskj. 1 með þeim lögum komi eftirfarandi liður:

„Opinber ráðgjafarnefnd um afvopnun og takmörkun vígbúnaðar.“

Fylgiskjal II.**AUGLÝSING****um fullgildingu samnings um að dreifa ekki kjarnavopnum.**

Hinn 18. júlí 1969 voru utanríkisráðuneytum Bandaríkjanna, Bretlands og Sovétríkjanna afhent fullgildingarskjöl Íslands að samningnum um að dreifa ekki kjarnavopnum, sem gerður var í Washington, London og Moskvu hinn 1. júlí 1968 og undirritaður af Íslands hálfu sama dag.

Samningurinn hefur eigi öðlast gildi og verður gildistaka hans auglýst síðar. Samningurinn er birtur sem fylgiskjal með auglýsingu þessari.

Þetta er hér með gert almenningi kunnugt.

Utanríkisráðuneytinu, Reykjavík, 23. október 1969.

Emil Jónsson.

Pétur Thorsteinsson.

Samningur um að dreifa ekki kjarnavopnum.

Ríki þau, sem gera með sér samning þennan, hér á eftir nefnd „samningsaðilar“, hafa í huga eyðilegginguna sem kjarnorkustyrjöld mundi valda öllu mannkyninu, og þar af leiðandi þá nauðsyn að beita öllum kröftum til að afstýra hættunni á slíkri styrjöld og til að gera ráðstafanir til að tryggja öryggi þjóðanna,

hyggja, að dreifing kjarnavopna mundi auka verulega hættuna á kjarnorkustyrjöld, fara eftir ályktunum allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna, þar sem hvatt hefur verið til samningsgerðar til að koma í veg fyrir frekari útbreiðslu kjarnavopna,

skuldbinda sig til að vinna saman að því að auðvelda framkvæmd öryggiseftirlits Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar með friðsamlegri notkun kjarnorku,

lýsa yfir stuðningi sínum við rannsóknir, þróun og aðrar tilraunir til að efla, í samræmi við öryggiskerfi Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar, framkvæmd meginreglunnar um öruggt eftirlit með birgðahreyfingum vinnsluefna og sérstakra kjarnkleyfra efna með því að nota mælitæki og aðra tækni á ákveðnum, mikilvægum stöðum,

staðfesta þá meginreglu að gagnid af friðsamlegri hagnýtingu kjarnatækni, þar með talin sérhver tæknileg aukaefni, sem kjarnavopnaríki kunna að fá við smíði kjarnasprengju-tækja, eigi að standa öllum samningsaðilum til reiðu, hvort heldur eru kjarnavopnaríki eða kjarnavopnalaus ríki,

eru sannfærð um að allir samningsaðilar eigi samkvæmt þessari meginreglu rétt á að taka þátt í sem allra víðtækustum skiptum á vísindalegum upplýsingum um frekari framþróun kjarnorkunotkunar í friðsamlegum tilgangi og að leggja fram sinn skerf til þessarar framþróunar hver í sínu lagi eða í samvinnu við önnur ríki,

lýsa yfir þeirri ætlun sinni að stöðva kjarnavopnakapphlaupið eins fljótt og unnt er og að gera raunhæfar ráðstafanir í þá veru að eyða kjarnavopnum,

hvetja til samvinnu allra ríkja til þess að ná þessu marki,

minnast ásetnings aðilanna að samningnum frá 1963 um bann við tilraunum með kjarnavopn í gufuhvolfinu, himingeimnum og nedansjávar, sem skýrt er frá í formála samningsins, um að reyna að hætta við allar tilraunasprengingar með kjarnavopn um alla eilífð og að halda áfram samningum í þeim tilgangi,

óska að draga úr alþjóðlegum viðsjám og efla trúnaðartraust milli ríkja til þess að auðvelda framleiðslustöðvun kjarnavopna, eyðingu allra núverandi birgða þeirra og útrýmingu kjarnavopna og tækja til að koma þeim í skotmark úr vopnabúrum þjóðanna í samræmi við samning um almenna og algjöra afvopnun undir ströngu og raunhæfu, alþjóðlegu eftirliti,

minnast þess, að ríki eiga samkvæmt sáttmála Sameinuðu þjóðanna að varast hótanir um valdbeitingu í milliríkjaskiptum og beitingu valds gegn landamærahelgi eða stjórnmalasjálftæði nokkurs ríkis eða á neinn annan hátt, sem kemur á bága við markmið Sameinuðu þjóðanna, og að alþjóðafriði og öryggi skal komið á og varðveitt með því að beina sem minnstum mannafla og fjármunum heimsbyggðarinnar til vopnabúnaðar, hafa orðið ásaðtt um eftirfarandi:

I. grein.

Sérhvert kjarnavopnaríki, sem er samningsaðili, skuldbindur sig til að fá ekki í hendur neinum viðtakanda, hverjum sem er, hvorki beinlínis né óbeinlínis, kjarnavopn eða önnur kjarnasprengjutæki eða yfirráð yfir slíkum vopnum eða sprengjutækjum; og að aðstoða ekki, hvetja eða fá á neinn hátt nokkurt kjarnavopnalaust ríki til að framleiða eða útvega sér með öðrum hætti kjarnavopn eða önnur kjarnasprengjutæki eða yfirráð yfir slíkum vopnum eða sprengjutækjum.

II. grein.

Sérhvert kjarnavopnalaust ríki, sem er samningsaðili, skuldbindur sig til að taka ekki við frá neinum afhendingaraðila, hverjum sem er, hvorki beinlínis né óbeinlínis, kjarnavopnum eða öðrum kjarnasprengjutækjum eða yfirráðum yfir slíkum vopnum eða sprengjutækjum; að framleiða ekki eða útvega sér með öðrum hætti kjarnavopn eða önnur kjarnasprengjutæki; og að leita ekki eftir eða fá nokkra aðstoð við framleiðslu kjarnavopna eða annarra kjarnasprengjutækja.

III. grein.

1. Sérhvert kjarnavopnalaust ríki, sem er samningsaðili, skuldbindur sig til að fara eftir öryggisákvæðum, sem sett verða fram í samkomulagi, sem samið verður um og gert verður við Alþjóðakjarnorkumálastofnunina í samræmi við stofnskrá Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar og öryggiskerfi stofnunarinnar, til þess eingöngu að sannprófa hvort það hefur uppfyllt skuldbindingar sínar samkvæmt þessum samningi, er miða að því að koma í veg fyrir að kjarnorku verði veitt frá friðsamlegri notkun til kjarnavopna eða annarra kjarnasprengjutækja. Öryggisreglum þeim, sem krafist er í þessari grein, skal fylgt að því er varðar vinnslufni eða sérstakt kjarnkleyft efni, hvort heldur er við framleiðslu, umbreytingu eða notkun þess í öllum helstu kjarnorkustöðvum eða þegar það er utan við slíka stöð. Öryggisákvæðin, sem krafist er í þessari grein, eiga að ná til alls vinnslufnis eða sérstaks kjarnkleyfs efnis við alla friðsamlega notkun kjarnorku á landsvæði slíks ríkis, í lögsögu þess eða hvar sem er undir stjórn þess.

2. Sérhvert ríki, sem er samningsaðili, skuldbindur sig til þess að láta ekki neinu kjarnavopnalausú ríki í té til friðsamlegrar notkunar: (a) vinnslufni eða sérstakt kjarnkleyft efni, eða (b) tæki eða efni, sem sérstaklega eru ætluð eða útbúin til umbreytinga, notkunar eða framleiðslu á sérstöku kjarnkleyfu efni, nema vinnslufnið eða sérstaka kjarnkleyfa efnið komi undir öryggisákvæðin sem krafist er í þessari grein.

3. Öryggisákvæðin, sem krafist er í þessari grein, skulu koma þannig til framkvæmda að framfylgt verði ákvæðum fjórðu greinar þessa samnings, og að komist verði hjá því að hindra efnahags- eða tæknilega þróun samningsaðilanna eða alþjóðlega samvinnu um friðsamlega notkun kjarnorku, þar með talin alþjóðleg skipti á kjarnefni og tækjum til

umbreytingar, notkunar eða framleiðslu á kjarnefni í friðsamlegum tilgangi í samræmi við ákvæði þessarar greinar og meginregluna um öryggi sem sett er fram í formála samningsins.

4. Til þess að uppfylla kröfurnar, sem gerðar eru í þessari grein, eiga kjarnavopnalaus ríki, sem eru samningsaðilar, að ganga frá samkomulagi við Alþjóðakjarnorkumálastofnunina annaðhvort sér í lagi eða sameiginlega með öðrum ríkjum í samræmi við stofnskrá Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar. Samningar um slíkt samkomulag eiga að hefjast innan 180 daga frá því að samningur þessi gengur upphaflega í gildi. Samningar um slíkt samkomulag vegna ríkja, sem afhenda fyrst staðfestingar- eða aðildarskjöl eftir að 180 dagarnir eru liðnir, eiga að hefjast eigi síðar en slík skjöl eru afhent. Slíkt samkomulag skal ganga í gildi eigi síðar en átján mánuðum eftir þann dag er samningarnir hófust.

IV. grein.

1. Ekkert í samningi þessum skal túlka þannig að það breyti óhagganlegum rétti allra samningsaðila til þess, án mismununar og í samræmi við fyrstu og aðra grein þessa samnings, að efla rannsóknir, framleiðslu og notkun kjarnorku í friðsamlegum tilgangi.

2. Allir samningsaðilar skuldbinda sig til að auðvelda og eiga rétt á að taka þátt í sem allra viðtækustum skiptum á tækjum, efni og vísinda- og tæknilegum upplýsingum fyrir friðsamlega notkun kjarnorku. Samningsaðilar, sem eru í aðstöðu til þess, skulu einnig vinna að því, sér í lagi eða ásamt öðrum ríkjum eða alþjóðastofnunum, að efla frekari þróun kjarnorkunotkunar í friðsamlegum tilgangi, sérstaklega á landsvæðum kjarnavopnalausra ríkja, með réttu tilliti til þarfa þróunarsvæða heimsbyggðarinnar.

V. grein.

Sérhver samningsaðili skuldbindur sig til að gera viðeigandi ráðstafanir til þess að tryggja, í samræmi við þennan samning, undir viðeigandi alþjóðlegri umsjón og með viðeigandi alþjóðlegum aðferðum, að væntanlegt gagn af allri friðsamlegri hagnýtingu kjarnasprenginga muni án mismununar standa til reiðu kjarnavopnalausum ríkjum sem eru samningsaðilar, og að kostnaður, sem samningsaðilum er gert að greiða fyrir sprengjutæki sem notuð eru, verði eins lítill og mögulegt er, enda verði kostnaður af rannsóknum og frumsmíðum ekki meðtalinn. Kjarnavopnalaus ríki, sem eru samningsaðilar, skulu eiga kost á að fá slíka þjónustu samkvæmt sérstökum alþjóðlegum samningi eða samningum hjá tilheyrandi alþjóðlegri stofnun, þar sem kjarnavopnalaus ríki eiga nægjanlega marga fulltrúa. Samningar um þessi mál skulu hefjast eins fljótt og unnt er eftir að samningur þessi gengur í gildi. Kjarnavopnalaus ríki, sem eru samningsaðilar, geta einnig fengið slíka þjónustu samkvæmt tvíhliða samningum ef þau óska þess.

VI. grein.

Sérhver samningsaðili skuldbindur sig til þess að halda áfram í góðri trú samningum um raunhæfar ráðstafanir varðandi stöðvun kjarnavopnakauphlaupsins innan skamms tíma og eyðingu kjarnavopna og um samning um almenna og algjöra afvopnun undir ströngu og raunhæfu, alþjóðlegu eftirliti.

VII. grein.

Ekkert í samningi þessum raskar rétti hvaða ríkjahóps sem er til að gera með sér svæðissamninga til þess að tryggja að landsvæði þeirra hvers um sig verði algjörlega kjarnavopnalaus.

VIII. grein.

1. Sérhver samningsaðili getur gert tillögur um breytingar á samningi þessum. Texti sérhverrar breytingartillögu skal afhentur vörslu-ríkisstjórnunum sem senda hann öllum samningsaðilum. Ef þriðjungur samningsaðila eða fleiri fer fram á það skulu vörslu-

ríkisstjórnirnar síðan kalla saman ráðstefnu og bjóða til hennar öllum samningsaðilum til þess að fjalla um slíka breytingu.

2. Sérhver breyting á þessum samningi verður að hljóta samþykki meiri hluta atkvæða allra samningsaðila, þar með talin atkvæði allra kjarnavopnaríkja, sem eru samningsaðilar, og allra annarra samningsaðila, sem eiga sæti í stjórn Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar á þeim degi, er breytingartillagan var send út. Breytingin tekur gildi fyrir sérhvern samningsaðila, sem afhendir staðfestingarskjal um breytinguna, þegar meiri hluti allra samningsaðila hefur afhent slík staðfestingarskjöl, þar með talin staðfestingarskjöl allra kjarnavopnaríkja sem eru samningsaðilar, og allra annarra samningsaðila sem eiga sæti í stjórn Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar er breytingartillagan var send út. Síðan tekur hún gildi fyrir sérhvern annan samningsaðila þegar staðfestingarskjal um breytinguna er afhent.

3. Fimm árum eftir að samningur þessi gengur í gildi skal halda ráðstefnu í Genf í Sviss til þess að endurskoða framkvæmd þessa samnings með það fyrir augum að tryggja að tilgangi formálans sé náð og ákvæðunum í samningnum sé framfylgt. Síðan getur meiri hluti samningsaðila fengið á fimm ára fresti kallaðar saman aðrar ráðstefnur með það einnig fyrir augum að endurskoða framkvæmd samningsins, geri þeir tillögu þar um til vörslu-ríkisstjórnanna.

IX. grein.

1. Samningur þessi skal liggja frammi til undirskriftar öllum ríkjum. Sérhvert ríki, sem ekki hefur skrifað undir samninginn fyrir gildistöku hans í samræmi við 3. mgr. þessarar greinar, getur hvenær sem er gerst aðili að honum.

2. Samningur þessi er háður staðfestingu þeirra ríkja sem hafa skrifað undir hann. Staðfestingar- og aðildarskjöl skal afhenda ríkisstjórnnum Bandaríkja Ameríku, Sameinaða konungsríkisins Stóra-Bretlands og Norður-Írlands og Sovétlýðveldasambandsins, sem hér með eru tilnefndar til þess að vera vörslu-ríkisstjórnir samningsins.

3. Samningur þessi gengur í gildi þegar ríkin, sem hér hafa fengið ríkisstjórnir sínar tilnefndar sem vörslu-ríkisstjórnir, hafa staðfest hann og fjörutíu önnur ríki, sem skrifað hafa undir samning þennan, hafa afhent staðfestingarskjöl sín. Í samningi þessum merkir kjarnavopnaríki það ríki sem hefur framleitt og sprengt kjarnavopn eða annað kjarna-sprengjutæki fyrir 1. janúar 1967.

4. Samningur þessi gengur í gildi, að því er varðar ríki sem afhenda staðfestingar- eða aðildarskjöl eftir gildistöku hans, á þeim degi þegar staðfestingar- eða aðildarskjalið er afhent.

5. Vörslu-ríkisstjórnirnar skulu tafarlaust tilkynna öllum ríkjum, sem skrifað hafa undir og gerst hafa aðilar að samningnum, um dagsetningu sérhverrar undirskriftar, afhendingar-dag sérhvers staðfestingar- eða aðildarskjals, dag þann er samningur þessi gengur í gildi, og þá daga þegar tekið er við beiðnum um að kalla saman ráðstefnu eða öðrum tilkynningum.

6. Vörslu-ríkisstjórnirnar skulu skrásetja samning þennan í samræmi við 102. gr. sáttmála Sameinuðu þjóðanna.

X. grein.

1. Sérhver samningsaðili hefur sem fullvalda þjóð rétt til þess að segja upp samningnum ef sérstakir atburðir, sem varða efni þessa samnings, hafa að hans dómi stofnað ædstu hagsmunum lands hans í vöð. Skal hann tilkynna öllum öðrum samningsaðilum og öryggisráði Sameinuðu þjóðanna um slíka uppsögn með þriggja mánaða fyrirvara. Í slíkri tilkynningu skal gerð grein fyrir þeim sérstöku atburðum sem samningsaðili álitur hafa stofnað ædstu hagsmunum sínum í vöð.

2. Tuttugu og fimm árum eftir gildistöku samnings þessa skal kalla saman ráðstefnu til þess að ákveða hvort samningurinn á að halda áfram að vera í gildi um óákveðinn tíma eða verða framlengdur til ákveðins eða ákveðinna tíma til viðbótar. Meiri hluti samningsaðila verður að taka þessa ákvörðun.

XI. grein.

Samningur þessi, sem gerður er á ensku, rússnesku, frönsku, spænsku og kínversku, og skulu allir textarnir jafngildir, skal varðveittur í skjalasöfnum vörslu-ríkisstjórnanna. Skulu vörslu-ríkisstjórnirnar senda staðfest eftirrit samnings þessa til ríkisstjórna þeirra ríkja sem skrifað hafa undir og gerst hafa aðilar.

Þessu til staðfestu hafa undirritaðir, sem til þess hafa fullgild umboð, skrifað undir samning þennan.

Gjört í þremur eintökum í borgunum Washington, London og Moskvu, fyrsta dag júlímánaðar árið eitt þúsund níu hundruð sextíu og átta.

Fylgiskjal III.

Samþykkt samráðfundar friðarhreyfinga á Norðurlöndum 23.–24. apríl 1983.

Kjarnorkuvopnalaus Norðurlönd.

I. Inngangur: Ný lausn í öryggismálum.

Tvenns konar meginsjónarmið eru uppi í þeirri viðleitni að hindra að stríð brjótist út. Annars vegar er hugmyndin um ógnarjafnvægi lögð til grundvallar; uppbygging nægilega mikils vígbúnaðar á að hindra andstæðinginn í að reyna árás. Hins vegar er gert ráð fyrir samkomulagi: með alþjóðlegum samningum og nýjum samstarfsformum má skipa svo málum að ríki leysi ágreiningsmál sín án þess að beita vopnavaldi.

Frá lokum seinni heimsstyrjaldar hefur hugmyndin um ógnarjafnvægi verið höfð að leiðarljósi. Þetta hefur haft í för með sér síaukinn vígbúnað, miklar efnahagslegar fórnir fyrir allan heim. Nú er svo komið að sjálf tilvist vopnanna ógnar öryggi okkar. Þess vegna gerast þær raddir nú æ háværarar sem krefjast nýrrar stefnu í öryggismálum.

Sú stefna í þeim málum sem nú er framkvæmd bæði af þjóðríkjum og valdablokkum leiðir sjálfkrafa til aukins vígbúnaðar. Það er því nauðsynlegt að nýjar lausnir í öryggismálum eigi sér alþjóðlegan grundvöll. Það eru hagsmunir alls mannkyns að unnt verði að hefja afvopnun sem náí til heimsins alls. Þar geta bæði lítil ríki og stór átt hlut að máli með því að koma á fót friðarsvæðum þar sem samskipti ríkjanna innbyrðis og milli ríkjanna innan og utan slíkra svæða byggja á gagnkvæmu trausti og samvinnu.

Sex óháðar friðarhreyfingar í Danmörku, Finnlandi, Færeyjum, Íslandi, Noregi og Svíþjóð hafa í sameiningu unnið upp þessar tillögur um kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum sem lið í þeirri stefnu sem fyrr var talað um. Við höfum lagt áherslu á að meta á raunsæjan hátt þær aðstæður og þá möguleika sem fyrir hendi eru og við teljum að í höfuðdráttum hafi tillögur okkar víðtækan stuðning á bak við sig.

Við skorum á stjórnámálamenn á Norðurlöndum að vinna að því í fullri alvöru að koma á fót kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum á grundvelli þessara tillagna.

Það er sagt að baráttuna fyrir kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum verði að skoða í víðu samhengi, evrópsku eða alþjóðlegu. Við erum einnig þessarar skoðunar. Ef stofnun slíks svæðis verður ekki annað en einangrað frumkvæði landa okkar í heimi þar sem

vígbúnaðarkapphlaupið heldur áfram óhindrað mun það brátt missa gildi sitt. En það er einnig skodun okkar að víðtæk afvopnun verði aðeins að veruleika með stöðugri þróun þar sem enginn setur fram skilyrði eða bíður eftir fyrsta útspili frá öðrum, heldur leggi hver fram sinn skerf og hvetji aðra til hins sama. Sjálfstætt frumkvæði verður að koma til. Ef við samþykkjum öryggismálastefnu sem byggir á tilvist kjarnorkuvopna og hugsanlegri notkun þeirra höfum við um leið gefið samþykki okkar fyrir vitfirringu kjarnorkuvopnakapphlaupsins.

Það kemur fram í þeim kafla tillagna okkar, sem ber yfirskriftina „Markmið“, að við lítum á „varnir með kjarnorkuvopnum“ sem ögrun við okkar eigin tilveru og síðlausa aðferð í baráttu gegn óvini. Stofnun svæðisins er þess vegna hugsuð sem sjálfstætt frumkvæði Norðurlandanna. Hún á að útrýma hugsanlegum ástæðum fyrir beitingu kjarnorkuvopna gegn löndunum sem svæðið mynda og standa sem fyrsta varðan á leið til frekari afvopnunar og slökunar. Stofnun svæðisins á einnig að geta komið af stað auknum umræðum um kjarnorkuvígbúnaðinn og valdbeitingarpólítík stórveldanna.

Það er í þágu alls mannkyns að einhver taki fyrsta skrefið á leiðinni til nýrrar alþjóðlegrar öryggismálastefnu sem byggist á samstarfi milli allra þjóða heims. En vegna hefðbundinna viðhorfa í þessum málum krefst slíkt frumkvæði þess að við höfum hugrekki til að fara nýjar leiðir sem enginn getur vitað fyrir hvert liggja. Margir hafna hugmyndum okkar af þessum sökum. Þeir viðurkenna þær hættur sem okkur stafar af kjarnorkuvígbúnaði og kjarnorkuvörnum en eru engu síður óttaslegnir við tilhugsunina um að gefa upp á bátinn þau sjónarmið sem þeir hafa vanist að taka góð og gild því að hið venjubundna veitir í sjálfu sér ákveðna öryggiskennd. Í heimi nútímans veldur þetta kreppu sem verður að taka alvarlega. Stjórnámálameðmenn verða að taka á sig þá ábyrgð að rísa gegn þessum skilningi á öryggishugtakinu.

Andstæðan við hernaðarlegar lausnir eru friðsamlegar lausnir. Andstæðan við hernaðarbandalög eru friðarbandalög sem leiðir til slíkrar sambúðar þjóðanna að öryggið situr í fyrirrúmi og valdbeiting til lausnar deilumála kemur ekki til greina. Flest deilumál í heiminum eru nú þegar leidd til lykta á friðsamlegan hátt. Að öðrum kosti byggjum við alls staðar við stöðugt stríðsástand. Og friðsamlegar lausnir deilumála undanfarin ár er naumast hægt að rekja til þess að við höfum hættuna af kjarnorkuvopnum hangandi yfir höfðum okkar.

Norðurlöndin hafa lengi leyst innbyrðis deilumál sín friðsamlega. Dæmi um þetta eru m. a. þegar sambandið milli Noregs og Svíþjóðar var leyst upp 1905, lausn deilumála Íslands og Danmerkur 1918, þegar Ísland öðlaðist fullveldi, lausnin á deilunum um Álandseyjar milli Svíþjóðar og Finnlands í kringum 1920 og lausn deilnanna um Grænland milli Noregs og Danmerkur í byrjun fjórða áratugarins. Í samhengi við stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis á Norðurlöndum ætti það því að vera mögulegt að koma á fót norrænum og alþjóðlegum stofnunum sem hafi þau verkefni að efla innbyrðis samskipti milli aðildarlanda svæðisins svo og milli aðildarlandanna og umheimsins, þ. á m. stórveldanna, í þeim tilgangi að vinna að lausn þeirra vandamála sem kunna að koma upp og bæta skipulag svæðisins og útvíkka það.

Þetta felur í sér að við byggjum upp net samskiptaleiða til að efla samstarfið. Þær geta verið til hjálpar við lausn ágreiningsmála sem kunna að koma upp; í stað þess að þau vaxi og verði óleysanleg verða þau leidd til lykta strax í opnum samningum. Ef við skipuleggjum svæðisstofnunina á þennan hátt getum við hindrað að þar verði aðeins um einangrað frumkvæði okkar að ræða.

Stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis með þessum hætti mun vekja athygli og áhuga langt út fyrir Norðurlönd. Hún felur í sér nýja lausn í öryggismálum, byggða á samstarfi um sameiginlega öryggishagsmuni. Kenningin um ógnarjafnvægið yrði leyst af hólmi með þeirri grundvallarreglu að enginn á að hafa ástæðu til ótta. Það traust milli þjóða, sem ríkir í okkar

heimshluta, verður að nýta til að hrinda af stað þróun í jákvæða átt sem með tíð og tíma gæti leitt til breytinga um heim allan. Sameiginlegt markmið okkar er samfélag manna sem lifir við varanlegan frið, samfélag án hættu á gjöreyðingu af völdum kjarnorkustríðs.

II. Meginatriði tillögunnar.

1. Kjarnorkuvopnalaust svæði er afmarkað svæði sem er yfirlýst kjarnorkuvopnalaust með bindandi samningum, grundvöllum á alþjóðarétti og viðurkenndum af Sameinuðu þjóðunum.

2. Markmið með kjarnorkuvopnalausum svæði á Norðurlöndum er að auka öryggi með því að koma í veg fyrir kjarnorkuvígbúnað á yfirráðasvæði Norðurlanda í framtíðinni. Ákvörðun um slíkt svæði er fyrst og fremst sjálfstæð aðgerð í þágu slökunar og afvopnunar. Henni er ætlað að vera fordæmi um nýja skipan öryggismála sem markaði stefnuna til kjarnorkuvopnalausrar Evrópu. Markmiðið er heimur án kjarnorkuvopna.

3. Umfang svæðisins. Fyrirhugað er að í upphafi nái svæðið til Danmerkur, Finnlands, Færeyja, Íslands, Noregs og Svíþjóðar og að auki til þeirra svæða í lofti og á legi sem þessi ríki hafa lögsögu yfir samkvæmt alþjóðareglum. Kjarnorkuvopnalaust svæði á Norðurlöndum þarf að skipuleggja þannig að það geti náð til Grænlands þegar og ef grænenska þjóðin óskar þess.

4. Skilgreining kjarnorkuvopna takmarkast við sérhverja kjarnorkusprenghleðslu án tillits til annarra eiginleika og áætlaðrar notkunar.

5. Skuldbindingar landanna, sem kjarnorkuvopnalaus svæðið nær til, fela í sér:

- a) að þau skuli ekki þróa, gera tilraunir með eða framleiða kjarnorkuvopn,
- b) að þau skulu ekki verða sér úti um, taka á móti eða hafa yfir kjarnorkuvopnum að ráða,
- c) að þau skulu ekki leyfa öðrum ríkjum að flytja inn, koma fyrir eða geyma kjarnorkuvopn innan svæðisins.

Að auki skulu þau skuldbinda sig til að taka ekki þátt í þróun, flutningi, æfingum eða notkun kjarnorkuvopna utan svæðisins. Allur flutningur kjarnorkuvopna um svæðið er bannaður, nema þegar slíkt er heimilt í bindandi alþjóðasamningum.

6. Skuldbindingar kjarnorkuvelldanna. Kjarnorkuvelldin skuldbinda sig:

- a) til að virða hið kjarnorkuvopnalaus svæði,
- b) til að nota ekki kjarnorkuvopn gegn löndum innan svæðisins eða ógna löndum innan svæðisins með kjarnorkuvopnum.

Þetta felur sérstaklega í sér að þau skulu hvorki flytja kjarnorkuvopn til svæðisins né brjóta landhelgi eða lofthelgi þess með neins konar farartækjum sem bera kjarnorkuvopn.

7. Viðbótarsamningar. Svæðisríkin geta gert viðbótarsamninga innbyrðis eða við kjarnorkuvelldin og jafnvel önnur ríki um málefni sem ekki falla innan skilgreiningarákvæða svæðisins. Mikilvæg atriði viðbótarsamninga næðu til „ytri takmarkana“, þ.e. takmörkunar á tilteknum kjarnorkuvopnakerfum utan svæðisins sem álitid er að ógni ríkjum svæðisins sérstaklega. Slíkir viðbótarsamningar gætu náðst samtímis stofnun svæðisins en einnig mætti ná þeim síðar.

8. Fyrirkomulag eftirlits þarf að ákvarða til að tryggja að aðilar standi við skuldbindingar sínar. Öll Norðurlöndin hafa undirritað samninginn um bann við útbreiðslu kjarnorkuvopna frá 1968 og eru því undir eftirliti Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar í Vín (IAEA). Þetta eftirlit nær til framleiðslu eigin kjarnorkuvopna.

Með stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis á Norðurlöndum verður einnig nauðsynlegt að fylgjast með að staðið sé við bann við útvegum kjarnorkuvopna og bann við að öðrum ríkjum sé leyft að koma kjarnorkuvopnum fyrir innan svæðisins. Þetta eftirlit tekur til landsvæða sem lúta lögsögu Norðurlanda og verður í grundvallaratriðum að vera á ábyrgð svæðisríkjanna sem þau taka á sig sameiginlega. Raunhæft gæti verið að stofna sérstaka norræna fastanefnd til eftirlits og yrði hún tengd Sameinuðu þjóðunum.

Viðbótarsamningar um takmarkanir utan svæðisins horfa nokkuð öðruvísi við þar eð þeir taka til umsvifa kjarnorkuveldanna á svæðum utan lögsögu svæðisríkjanna. Eftirlit með slíkum samningum krefst þátttöku kjarnorkuveldanna.

9. Stofnun svæðisins er sjálfstætt norrænt frumkvæði. Kjarnorkuvopnalaust svæði telst stofnað þegar tryggt hefur verið með samningi milli svæðisríkjanna að þau séu algerlega laus við kjarnorkuvopn og þessi samningur ásamt hugsanlegum viðbótarsamningum hefur verið kynntur allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna.

10. Frekari útvíkkun svæðisins verður tryggð með því að svæðisríkin skuldbindi sig til þess að vinna ötullega að því að stækka svæðið, þróa ákvæði samninganna og auka öryggi á því. Til þessa verði komið á fót nauðsynlegum stofnunum.

III. Greinargerð með tillögunni.

1. Kjarnorkuvopnalaust svæði.

Kjarnorkuvopnalaust svæði er afmarkað landsvæði sem lýst er kjarnorkuvopnalaust með bindandi samningum samkvæmt þjóðarétti og viðurkennt af Sameinuðu þjóðunum.

Þetta er nánar útfært í lokakafla ályktunar frá fyrstu afvopnunarráðstefnu Sameinuðu þjóðanna árið 1978. Þar er lýst yfir að stofnun kjarnorkuvopnalausra svæða sé mikilvægt skref í átt að afvopnun (60). Þau ríki, sem myndi slík svæði, skuldbindi sig til að tryggja að svæðið sé að fullu og öllu án kjarnorkuvopna meðan kjarnorkuveldin eru að sínu leyti hvött til að gefa út bindandi yfirlýsingar um að þau viðurkenni stöðu þess og til að beita ekki né hóta að beita kjarnorkuvopnum móti aðildarlöndum svæðisins.

Það má skýra þjóðréttarlega stöðu kjarnorkuvopnalausss svæðis á marga vegu. Einn möguleiki er að gera sameiginlegan samning allra aðildarlandanna. Annar möguleiki er einhliða yfirlýsingar (loforð). Loks má hugsa sér lausn sem fæli í sér báða þessa möguleika. Sem dæmi um það má nefna Tlatelolco-samninginn um kjarnorkuvopnalaus svæði í S-Ameríku. Þar er annars vegar um að ræða samning milli svæðislandanna og hins vegar yfirlýsingar kjarnorkuveldanna hvors um sig.

Það má færa rök að báðum fyrrnefndum möguleikum. Eftir að hafa borið vandlega saman bækur okkar hötum við komist að þeirri niðurstöðu að við myndun kjarnorkuvopnalausss svæðis á Norðurlöndum þurfi löndin að gera samning sín á milli en skuldbindingar kjarnorkuveldanna kæmu fram í viðbótarsamningi. Til grundvallar þessari niðurstöðu er sú áhersla sem við leggjum á að kjarnorkuvopnalaust svæði verði byggt upp með sameinuðu og sjálfstæðu frumkvæði Norðurlandanna sjálfra í eins miklum mæli og mögulegt er.

Í sambandi við myndun kjarnorkuvopnalausss svæðis geta komið til viðbótarsamningar af ýmsu tagi. Þeir geta náð til ríkja utan svæðisins og í þeim kann að verða fjallað um fleira en bann við kjarnorkuvopnum innan sjálfs svæðisins. Sérstakar viðræður milli þeirra landa, sem málið varðar, verða að koma til um hvern slíkan samning. Hvað varðar hið fyrirhugaða kjarnorkuvopnalaus svæði hér á Norðurlöndum lítum við svo á að það sé mikilvægt að slíkir samningar séu fyrir hendi þegar við stofnun svæðisins, en þeir geta einnig orðið til smám saman eftir að svæðið hefur öðlast viðurkenningu. Þetta verður tekið til nánari umfjöllunar í 7. grein.

2. Markmið.

Stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis á Norðurlöndum hefur það að markmiði að hindra uppbyggingu kjarnorkuvopna þar og verður aðeins að veruleika fyrir frumkvæði Norðurlandanna sem framlag þeirra til slökunar og afvopunar. Henni er ætlað að sýna fram á möguleika á nýjum lausnum í öryggismálum með kjarnorkuvopnalausá Evrópu að framtíðarmarkmiði. Takmarkið er heimur án kjarnorkuvopna.

Vaxandi spenna milli austurs og vesturs hefur haft sín áhrif á aðstæður á Norðurlöndum. Vígðunaður risaveldanna og markvissari stríðsundirbúningur þeirra, ekki hvað síst í

Norðurhöfum, draga Norðurlönd inn í átök þeirra á nýjan hátt. Kjarnorkuvopnalaus svæði, sem bannar kjarnorkuveldunum að koma kjarnorkuvopnum sínum fyrir á Norðurlöndunum, getur unnið gegn þessu. Slíkt svæði mundi takmarka ítök kjarnorkuveldanna á Norðurlöndum sem þar með fengju meira svigrúm og meiri möguleika til að standa vörð um hagsmunni sína.

Tafarlausra aðgerða er þörf ef Norðurlönd eiga að að geta varðveitt stöðu sína í heiminum sem svæði þar sem slökunarástand ríkir. Stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis á Norðurlöndum er svar við þeirri mögnun spennu sem nú er ráðandi.

Áætlanirnar um kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndunum eru fullkomlega samræmanlegar stöðu bæði hinna hlutlausu Norðurlanda og hinna sem starfa innan NATO. Þær samrýmast sjálfkrafa hlutleysi Finnlands og Svíþjóðar. Norrænu NATO-löndin verða að nýta sér meðákvörðunarrétt sinn innan bandalagsins til að fá fram breytingar á hernaðar-áætlunum þess svo að þær feli ekki lengur í sér notkun kjarnorkuvopna á norrænu landi. Það væri ábyrgðarlaust í því spennuástandi, sem nú ríkir, að eftirláta kjarnorkuveldunum allt frumkvæði í afvopnunarmálum. Ekkert bendir til að þau geti komið sér saman um nokkurt raunverulegt samkomulag um afvopnun. Þetta leggur öðrum löndum þá skyldu á herðar að taka málin í eigin hendur — meðan enn er tími til. Einkum á þetta við um Evrópuríki, hvort sem þau tilheyra hernaðarbandalagi eða eru hlutlaus. Kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum er einmitt aðgerð sem getur hindrað stríðsundirbúninginn í Evrópu, og getur orðið fyrsta skrefið í átt til frekari afvopunar.

Slíkt svæði yrði til stuðnings fjöldahreyfingum sem berjast fyrir breyttri öryggismála-stefnu í eigin löndum og hvatning öðrum ríkjum álfunnar til að hefja öfluga baráttu gegn kjarnorkuógninni. Krafan um nýja öryggismálastefnu er nú borin fram af sterkum fjöldahreyfingum og breiðist land úr landi. Það yrði stór áfangi í þeirri baráttu ef norrænu friðarhreyfingarnar fengju framgengt kröfu sinni um kjarnorkuvopnalaus svæði.

Hugmyndin um kjarnorkuvopnalaus svæði felur í sér að „vörnum með kjarnorkuvopnum“ er algerlega hafnað. Þessi vopn eru gjöreyðingarvopn og með þeim verða engin verðmæti varin. Notkun slíkra vopna felur í sér jafna hættu fyrir þann sem beitir þeim og fyrir óvininn. Þessar staðreyndir gera það ósamþykkjanlegt siðferðilega að beita kjarnorkuvopnum í stríði. Stærsta siðferðilega spurning sem nútímamaðurinn glímir við er hvort hægt sé að samþykkja „öryggismálastefnu“ sem byggist á **undirbúningi** undir svo óumræðilegan glæp gegn mannkyninu. Skoðun okkar er sú að Norðurlöndin, sem eiga sér langa hefð í að leysa deilumál friðsamlega og hafa lagt áherslu á að alþjóðaréttur sé virtur, verði að vera í fararbroddi um mótun nýrrar stefnu: við höfnum kjarnorkuvígðingu sem lið í öryggismálastefnu.

3. Landfræðileg afmörkun.

Kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum ber í byrjun að ná til Danmerkur, Finnlands, Íslands, Noregs og Svíþjóðar ásamt land- og lofthelgi þessara landa samkvæmt gildandi alþjóðalögum (sjá nánar síðar).

Færeyjar og Ísland hafa ekki verið inni í myndinni í fyrri tillögum um þetta efni, en þessi lönd eru sögulegur, pólitískur og menningarlegur hluti Norðurlanda. Auk þess vegur þungt að sterkar óskir hafa komið fram frá báðum löndunum um að standa ekki utan kjarnorkuvopnalaus svæðis á Norðurlöndunum. Við viðurkennum að Norðurlöndin ganga inn í þetta samstarf af mismunandi ástæðum en við fáum ekki séð að þátttaka neins þeirra valdi vanda sem ekki er hægt að leysa.

Fram til þessa hafa ekki komið fram óskir frá Grænlandi um aðild að norræna svæðinu. Hins vegar hafa komið fram tillögur um friðað svæði sem nái til heimskautalandanna, þ. e. þeirra svæða sem byggð eru af inuitum (eskimóum).

Komi fram tillaga af Grænlands hálfu um aðild að norræna svæðinu sem skref í átt að áður nefndu friðuðu svæði ætti hins vegar að vera auðvelt að verða við henni. Skipulag kjarnorkuvopnalaus svæðis á Norðurlöndum verður að vera þannig í byrjun að Grænland geti orðið hluti af svæðinu ef Grænendingar sjálfir óska þess.

Norræna svæðið nær til þeirra hafsvæða sem falla undir lögsögu hvers lands fyrir sig samkvæmt alþjóðareglum á hverjum tíma. Landfræðilega séð er því svæðið hlutað sundur af stórum alþjóðlegum hafsvæðum. En það verður framtíðarverkefni okkar að berjast fyrir því að öll þessi hafsvæði verði hluti kjarnorkuvopnalaus svæðis og að kjarnorkuvopnum verði útrýmt af öllu N-Atlantshafinu. Lofthelgi svæðisins verður að ákveða með tilvísun til þeirrar skilgreiningar sem virðist njóta mests stuðnings í þjóðarétti, en hún kveður svo á að lofthelgi lands nái svo hátt sem nútíma flugvél kemst (Varsjárráðstefnan 1929). Samkvæmt því brjóta eldflaugar á braut utan andrúmslofts ekki lofthelgi svæðisins. Hins vegar er augljóst að stýriflaugar sem fljúga lágt yfir yfirborðinu brytu lofthelgi þeirra landa sem þær flygju yfir.

Gert verður ráð fyrir að alltaf sé unnt að fara út hið kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum.

4. Skilgreining á kjarnorkuvopnum.

„Kjarnorkuvopn“ eru jafnan skilgreind sem sprengjuvirkar kjarnorkuhledslur. Þannig eru þau til dæmis skilgreind í Tlatelolco-samningnum frá 1967 um kjarnorkuvopnalaus svæði í S-Ameríku og í samningnum um bann við útbreiðslu kjarnorkuvopna frá 1968. Í ályktun Sameinuðu þjóðanna frá 1976 er skilgreiningin þannig: „Kjarnorkuvopn telst allur sá útbúnaður sem getur losað kjarnorku stjórnláust, án tillits til annarra eiginleika eða áætlaðra nota.“

Samkvæmt þessu nær bannið á hinu kjarnorkuvopnalaus svæði til sprengjuvirkra hledslna og einskis annars. Eigi að síður kann að reynast full ástæða til að láta bannið ná til fleiri þátta kjarnorkuvígðúnaðar. Mikilvægar stöðvar og útbúnaður, sem geta verið hjálpartæki í kjarnorkuárás, verða skilgreindar sem ögrun í spennuástandi eða stríði. Þar sem ekki er unnt að eyða þeim með hefðbundnum vopnum geta þær orðið skotmörk fyrir kjarnorkusprengjur, — hvað sem öllum skuldbindingum líður. Slíkur útbúnaður, — í þeim mæli sem hann er að finna á svæðinu, — grefur undan trúverðugleika þess. Rökrétt afstada til vígðúnaðar væri að Norðurlöndin stæðu utan við allan stríðsundirbúning með kjarnorkuvopnum. Þannig fæli „kjarnorkuvopnalaus svæði“ í sér stærra inntak en einungis bann við sprengjuvirkum hledslum. Það er hins vegar afar örðugt að finna skilgreiningu á kjarnorkuvopnum sem nær skýrt til allra þátta og hægt er að beita lagalega. Þetta verður enn örðugra ef haft er í huga að stöðvar og útbúnaður er oft hægt að nota í margs konar skyni og oft getur leikið vafi á um þýðingu þeirra í kjarnorkustríði. Það er mikilvægt að Norðurlönd hefjist handa um að gera yfirlit um þann búnað (og skilgreini e. t. v. um leið hernadarþýðingu hans) sem þegar er til innan þeirra og getur staðið í sambandi við stríðsrekstur með kjarnorkuvopnum.

Í núverandi stöðu höfum við lagt áherslu á einfaldar skilgreiningar til að komast hjá ólíkum túlkunum og missætti um það hvort löndin uppfylli skyldur sínar. Við teljum því að það beri að halda sig við þá skilgreiningu að undir hugtakið kjarnorkuvopn falli einungis sprengjuvirkar hledslur. Þyki æskilegt að banna annan útbúnað en sprengjuhledslurnar gerist það með viðbótarsamningum hvers lands fyrir sig. Þá verður umfram allt að gera nákvæma grein fyrir því til hvers slíkt bann nær.

5. Skuldbindingar svæðislandanna.

Öll Norðurlöndin hafa undirritað og haldið samninginn um bann við útbreiðslu kjarnorkuvopna. Samkvæmt honum eru þau skuldbundin til að þróa ekki, framleiða né gera

tilraunir með kjarnorkuvopn. Þau eru einnig skuldbundin til að útvega ekki slík vopn, taka ekki við þeim og geyma þau ekki.

Við stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis mundu bætast við nýjar skuldbindingar, þ. e. að leyfa ekki öðrum ríkjum að koma fyrir eða geyma eigin kjarnorkuvopn á því landi sem svæðið nær til. Þannig skuldbinda svæðisríkin sig til að biðja ekki um hernaðarlega aðstoð í formi kjarnorkuvopna og þau svipta kjarnorkuveldin þeim möguleika að koma fyrir kjarnorkuvopnum á svæðinu. Svæðislöndin skuldbinda sig því til að:

- a) þróa ekki, gera ekki tilraunir með eða framleiða kjarnorkuvopn
- b) afla sér ekki kjarnorkuvopna, taka ekki við þeim né ráða yfir þeim
- c) leyfa ekki öðrum ríkjum að flytja inn, koma fyrir eða geyma eigin kjarnorkuvopn á svæðinu.

Þessi atriði þarfnast nánari umfjöllunar.

Líðir a og b innihalda bann við kjarnorkuvopnum undir stjórn svæðislandanna. Líður c færir bannið yfir á kjarnorkuvopn í eigu annarra ríkja.

Líðir a og b fela einnig í sér að svæðislöndin skuldbinda sig til að taka ekki þátt í þróun, flutningum með, æfingum eða notum á kjarnorkuvopnum utan sjálfs svæðisins.

Orðalagið í líð c að löndin leyfi ekki öðrum ríkjum að koma fyrir kjarnorkuvopnum inni á svæðinu, merkir einnig að þau banna allan flutning á slíkum vopnum um landsvæði sín, landhelgi og lofthelgi, nema slíkur flutningur sé heimill samkvæmt gildandi þjóðréttarlegum samningum. Það er vert að leggja sérstaka áherslu á að bannið við flutningi kjarnorkuvopna næði til flugs með kjarnorkuvopn yfir hið kjarnorkuvopnalaus svæði. Mjög mikilvægt er að bannað yrði að rjúfa lofthelgi svæðisins með stýriflaugum eða flugvélum sem flytja kjarnavopn að skotmarki (í 7. grein munum við fjalla nánar um hvernig framkvæma má slíkt bann). Eins og við drápum á upphaflega verður skipulag svæðisins að vera tryggt með bindandi þjóðréttarlegum samningum, viðurkenndum af Sameinuðu þjóðunum. Þær skuldbindingar, sem aðildarríki svæðisins taka á sig t. d. gagnvart hernaðarbandalagi, vega léttar en skuldbindingar sem leiða af aðildinni að hinu kjarnorkulausa svæði.

6. Skuldbindingar kjarnorkuveldanna.

Eins og við nefndum í 1. grein er þess krafist af kjarnorkuveldunum að þau skuldbindi sig með yfirlýsingu:

- a) til að viðurkenna stöðu hins kjarnorkulausa svæðis,
- b) til að beita ekki né hóta að beita kjarnorkuvopnum gegn svæðislöndunum.

Þetta krefst nánari umfjöllunar.

Að viðurkenna stöðu svæðisins felur í sér að kjarnorkuveldin reyna ekki að flytja kjarnorkuvopn á svæðið og brjóta ekki land- eða lofthelgi svæðislandanna með skipum, kaþbátum eða flugvélum með kjarnorkuvopn innanborðs, með stýriflaugum, eða á annan hátt. Við teljum að kjarnorkuveldin verði að koma til móts við svæðislöndin m. a. með þeim breytingum á skipan vígbúnaðar síns sem geri skuldbindingar þeirra trúverðugar.

Með samningnum um bann við dreifingu kjarnorkuvopna hafa kjarnorkuveldin þegar gefið bindandi yfirlýsingar um að þau muni ekki beita eða hóta að beita kjarnorkuvopnum gegn löndum sem ekki ráða yfir slíkum vopnum. Þess er því að vænta að þau séu reiðubúin til að gefa hliðstæðar yfirlýsingar við stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis á Norðurlöndum.

Allar þessar skuldbindingar verða að vera skýrar og án undantekninga eða skilyrða. Spennuástand eða stríð leysir ekki kjarnorkuveldin frá skuldbindingum sínum gagnvart svæðislöndunum.

Menn kunna að spyrja hvort á stríðstímum verði staðið við skuldbindingar um að beita ekki né hóta að beita kjarnorkuvopnum. Slíkar vangaveltur ættu þó ekki að hindra aðilana í að ganga til þeirra samninga sem þeir óska. Í öllum alþjóðasamskiptum gildir sú regla að

samningum megi segja upp séu þeir brotnir. Brot á samningum er pólitísk áhætta ekki síst á spennutímum þegar hætta er á að upp úr sjóði.

Það er rétt að minna á í þessu sambhengi að tilgangurinn með stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis á Norðurlöndum er ekki að tryggja Norðurlöndum framtíð sem friðaðri eyju í geislavirkum rústum eftir kjarnorkustríð, heldur er ætlunin að hrinda af stað þróun sem gæti komið í veg fyrir sjálft stríðið. Í því sambhengi geta skuldbindingar kjarnorkuveldanna haft þýðingu, einkum ef þeim er fylgt eftir með aðgerðum sem auka áreidanleika þeirra. Þetta verður nánar rætt í 7. og 10. grein.

7. Viðbótarsamningar.

Við höfum þegar nefnt í 1. grein að í sambhengi við stofnun kjarnorkuvopnalausss svæðis geta komið til viðbótarsamningar sem fjalla um atriði utan við sjálfa skilgreiningu svæðisins. Slíkir samningar geta náð bæði til kjarnorkuveldanna og svæðislandanna og einnig til annarra ríkja, t. d. þeirra sem næst liggja svæðinu.

Í 4. grein nefndum við möguleika á að gera viðbótarsamninga um stöðvar og útbúnað innan svæðislandanna sem hafa ekki að geyma sprengjuvirkar hleðslur. Fyrst og fremst er þar um að ræða útbúnað sem hefur þann einhliða tilgang að geyma eða standa á annan hátt í tengslum við sprengjuvirkar hleðslur. Þýðing slíks útbúnaðar verður að engu í sjálfu sér ef sprengjuvirkar hleðslur verða bannaðar.

Vandamálið verður flóknara þegar um er að ræða útbúnað sem hægt er að nýta á ýmsa vegu og deilur geta stadið um hverja þýðingu hafi í kjarnorkustríði. Hér þarf að grípa til sérstakra samninga og fara með gætni. Minnt skal á að sá möguleiki er alltaf fyrir hendi að hvert ríki geti losað sig við umdeildan útbúnað með eigin ákvörðun.

Sérstaklega er mikilvægt að gerðir verði viðbótarsamningar um vissar gerðir kjarnorkuvopnakerfa sem komið er fyrir utan svæðisins en geta ógnað svæðislöndunum. Fyrst og fremst á þetta við um kjarnorkuvopn sem talið er að beinist einhliða að svæðislöndunum vegna staðsetningar, drægni eða annarra eiginleika. Hlutverk þeirra yrði þegar horfið vegna skuldbindinga um að beita ekki né hóta að beita kjarnorkuvopnum gegn svæðislöndunum. Það verður þó að liggja ljóst fyrir að varla finnst mikið af kjarnorkuvopnum í heiminum sem er einhliða beint að Norðurlöndunum. Það getur einnig orðið erfitt að ná einingu um hvaða vopnum er svo fyrir komið.

Í öllu falli mun það sýna sig að umræður um slíkt hafa ekki mikla þýðingu. Höfuðatriðið varðandi hinar svokölluðu ytri takmarkanir er þýðing þeirra fyrir gagnkvæmt traust ríkjanna. Þau vopn, sem til eru í nágrenni svæðisins og skoðast sem ögrun við svæðislöndin, eru mikilvæg í þessu sambhengi, þótt Norðurlönd séu aðeins meðal margra skotmarka sem til greina koma.

Í ljósi þessa er rétt að nefna nokkur af þeim vopnakerfum sem hér hafa sérstaka þýðingu. En hér er aðeins um dæmi að ræða, önnur sem ekki eru nefnd geta verið jafnmikilvæg.

— Sovéskir kaubátar í Eystrasalti sem flytja kjarnorkuvopn (einkum tegundin Golf) eru veruleg ögrun. Það hefði mikil áhrif til gagnkvæms trausts ef samningar næðust um að þeir yrðu fjarlægðir.

— Sovéskar eldflaugar, stutt- og meðaldrægar á Kólaskaga og á syðri hluta Leningrad-svæðisins (t. d. Frog, Scud. SS-12 og SS-5), eru mikil ögrun, einkum fyrir þá hluta Norðurlanda sem liggja innan skotsvæðis þeirra. Það mundi auka gagnkvæmt traust ef þessi vopnakerfi yrðu takmörkuð og helst lögð niður (þetta á einkum við um langdrægustu eldflaugarnar, s. s. SS-5 og SS-12)

— Bandarísku Lance eldflaugarnar og 155 millimetra kjarnorkuvirkið í Schleswig-Holstein eru sérstakt vandamál því að á stríðstímum heyr þessi tæki undir NATO-stöðina í

Karup á Jótlandi (COMBALT AP) sem einnig er stjórnstöð fyrir danska herinn. Þessi samþætting danska herafllans og stærri einingar, sem ræður yfir kjarnorkuvopnum og getur að öllum líkindum beitt þeim án tillits til landamæra Danmerkur og Þýskalands, gerir það að verkum að erfitt er að líta á Danmörku sem land án kjarnorkuvopna. Því væri mikilvægt að þessi vopn yrðu fjarlægð. Það mætti einnig líta á það sem lið í áætlun Palme-nefndarinnar um kjarnorkuvopnalaust belt gegnum Evrópu, milli hernaðarblokkanna tveggja.

— Bandarísku stýriflaugunum, sem komið verður fyrir í sjó og í lofti og verða samkvæmt áætlun settar upp á næstunni, líklega í Noregshafi meðfram norðvesturhluta Sovétríkjanna, munu ætlaðar brautir yfir norskt, sænskt og finnskt land. Ekkert öflugt eftirlitskerfi er til varðandi stýriflaugarnar og nærvera þeirra skapar hættu á skyndilegum og ófyrirséðum loftárásum. Þetta er sérstaklega mikið vandamál fyrir Svíþjóð og Finnland sem byggja hlutleysi sitt á traustum yfirráðum innan eigin lögsögu. Þar í er falinn vilji og hæfni til að hindra að lofthelgin verði notuð sem árásarleið til þriðja aðila. Flugvélar og skip, sem bera stýriflaugar í Noregshafi, eru því til þess fallin að auka á óstöðugleika í N-Evrópu. Slík staðsetning mundi einnig grafa undan trausti á norræna svæðinu þar sem sýnt þætti að tryggingin gegn flugi með eldflaugar yfir því væri ekki fullnægjandi. Það hefði því mikla þýðingu ef þessi búnaður fengist fjarlægður. Samningur um, að flugvélar eða skip með stýriflaugar innanborðs séu ekki í nánar ákveðinni fjarlægð frá mörkum svæðisins, gæti komið hér að gagni.

Síðasta dæmið um stýriflaugarnar er nokkuð annars eðlis en hin fyrri þar eð þar er ekki um að ræða að draga úr vígbúnaði sem þegar er fyrir hendi, heldur koma í veg fyrir uppsetningu nýs vígbúnaðar. Það er þó ekki síður mikilvægt. Viðleitni sem beinist gegn endurnýjun vígbúnaðar er ekki síður mikilvæg en einangrun vopnakerfa sem þegar eru fyrir hendi.

Ákvarðanir sem varða ytri mörk geta fengist fram með samningum. En í mörgum tilfellum þarf að vera rými fyrir einhliða aðgerðir, t. d. þegar um er að ræða að leggja niður eldri vopnakerfi sem ekki hafa lengur tilgang án uppsetningar nýrra kerfa í staðinn. Þetta kæmi í kjölfar sjálfstæðra ályktana sem ætíð þurfa að koma til, bæði í pólitískum efnum sem hernaðarlegum.

Viðbótarsamningarnir geta orðið að veruleika smám saman. Þá má ekki skoda sem nauðsynleg skilyrði þess að norræna kjarnorkuvopnalaus svæðið geti orðið að veruleika enda þótt það gæti skapað meiri einingu um hugmyndina og gert pólitískt auðveldara að hrinda henni í framkvæmd ef þegar í byrjun næðust slíkir samningar um aðgerðir er ykju trúnað milli ríkja.

8. Reglur um eftirlit.

Samhliða samningi um kjarnorkuvopnalaust svæði er nauðsynlegt að reglur séu til um eftirlit til að tryggja að aðildarlöndin standi við skuldbindingar sínar. Skuldbindingar þeirra eru reifadar í 5. grein. Hin fyrsta þessara skuldbindinga (bann við eigin framleiðslu kjarnorkuvopna) er raunar liður í samningnum um bann við dreifingu kjarnorkuvopna og er háð eftirliti Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar (IAEA). Önnur skuldbindingin (bann við útvegum kjarnorkuvopna) er einnig liður í sama samningi en er í framkvæmd ekki háð eftirliti á sama hátt og hin fyrri. Þriðja skuldbindingin (bann við því að leyfa öðrum ríkjum að koma kjarnorkuvopnum sínum fyrir á landi aðildarríkjanna) er ekki fyrir hendi í samningnum um bann við dreifingu kjarnorkuvopna. Þar er um að ræða nýja skuldbindingu sem aðildarlöndin taka á sig að eigin frumkvæði og hún nær yfir öll svæði sem heyra undir lögsögu viðkomandi ríkja. Eftirlitið hlýtur að verða á ábyrgð aðildarlandanna sjálfra í sameiningu.

Það ber að koma á fót norrænum eftirlitsstofnunum til að annast eftirlit með því að framfylgt sé skuldbindingum um að afla ekki kjarnorkuvopna né leyfa staðsetningu þeirra í

adildarlöndunum. Ein slík stofnun gæti verið nefnd sem starfar samfelld að því að kanna skýrslur og taka ákvarðanir um rannsóknir. Nefnd af slíku tagi ætti að starfa í tengslum við stofnanir Sameinuðu þjóðanna.

Skuldbindingar kjarnorkuveldanna eru skýrðar í 6. grein. Þau skulu ábyrgjast stöðu svæðisins og að ekki sé beitt þar kjarnorkuvopnum. Hin fyrrnefnda nær yfir sömu svið og fjallað er um hér að framan og krefst vart sérstakrar eftirlitsstofnunar. Sama gildir einnig um þá síðarnefndu. Erfiðustu vandamalin munu hins vegar koma til sögunnar í sambandi við hugsanlega viðbótarsamninga um ytri takmarkanir svæðanna (sjá 7. grein). Hér er um að ræða eftirlit með aðgerðum kjarnorkuveldanna utan lögsögu aðildarlönd svæðisins. Þar munu möguleikar aðildarlöndanna til eftirlits verða takmarkaðir, bæði af tæknilegum og pólitískum ástæðum. En ef kjarnorkuveldin eru fús til samstarfs um stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis með ákveðnum ytri mörkum munu þau án efa fylgjast með aðgerðum hvers annars með þeim ráðum sem tiltæk eru hverju sinni. Því mun eftirlitið að þessu leyti verða að hvíla á kjarnorkuveldunum sjálfum í samræmi við nánari samninga þar um (sbr. Salt-samningana milli Bandaríkjanna og Sovétríkjanna frá 1972 og 1979 sem fela aðildunum eftirlit hvorum með öðrum með þeirri tækni sem þeir ráða yfir og í samræmi við alþjóðarétt). Eigi að síður kann að vera mikilvægt að koma á fót samráðsstofnun með fulltrúum aðildarlönd svæðisins og kjarnorkuveldanna til viðræðna um framkvæmd skipulagningar svæðisins til að tryggja að gagnkvæmt traust ríki. Þetta verður reifað nánar í 10. grein.

9. Stofnun svæðisins.

Skipulagning kjarnorkuvopnalausra svæða er liður í þróun sem hefur kjarnorkuvopnalaus Evrópu sem takmark. Þetta þýðir að líta verður á hugmyndina um kjarnorkuvopnalaus Norðurlönd í víðara evrópsku samhengi. En aætlunin um kjarnorkuvopnalaus Norðurlönd má ekki verða háð því að menn geri ráð fyrir því að áður, eða samhliða, verði stórvægilegar breytingar á skipan vígbúnaðarmála í Evrópu allri. Lausn vandamála Mið-Evrópu hlýtur að taka langan tíma vegna þess gífurlega fjölda kjarnorkuvopna sem þar eru. Því er mikilvægt að Norðurlönd hafi sjálfstætt frumkvæði og hrindi þróuninni af stað. Góður árangur á Norðurlöndum getur hvatt og stutt þau öfl sem vinna af alvöru að lausn vandamála Mið-Evrópu.

Stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis á Norðurlöndum mun krefjast skoðanaskipta og samninga margra ólíkra aðila á mislögnum tímum. Fyrsta skrefið yrði að Norðurlöndin gefi út, hvert í sínu lagi eða sameiginlega, viljayfirlýsingu um að þau muni innan ákveðins tíma lýsa yfirráðasvæði sín kjarnorkuvopnalaus. Næsta skref mundi verða að löndin næðu samkomulagi á embættismanna- eða utanríkisráðherrastigi um sameiginlegan grundvöll að samningi. Eftir það geta þau, hvert í sínu lagi eða sameiginlega, tekið upp viðræður og hafið aðgerðir í samráði við bandalagsþjóðir sínar eða önnur ríki á þessum grundvelli.

Frekari aðgerðir verða háðar árangri þessara viðræðna og það er of snemmt á þessu stigi að leggja upp áætlanir í smáatriðum fyrir það starf sem þarf að inna af höndum áður en endanlegur samningur verður lagður fyrir allsherjarþing Sameinuðu þjóðanna.

Við höfum áður rætt um að gera viðbótarsamninga, einkum að því er varðar ytri mörk svæðisins. Þar þurfa kjarnorkuveldin að koma til með gagnkvæma samninga og á þeim veltur hvort slíkir samningar nást fram. Norðurlönd munu hins vegar í auknum mæli þurfa að hafa frumkvæði og milligöngu þar um. Jafnframt viljum við endurtaka það sem við höfum áður sagt að slíkar samningaumleitarnir geta tekið langan tíma. Enda þótt það sé æskilegt að viðbótarsamningar liggi fyrir þegar lýst er yfir stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis má ekki leggja svo mikla áherslu á þennan þátt að það hindri stofnun svæðisins. Það getur orðið léttara að koma umdeildum hugmyndum í framkvæmd þegar svæðissamningurinn hefur verið í gildi nokkra hríð og spennuna í heimshluta okkar hefur lægt.

10. Frekari útvíkkun svæðisins.

Eins og við tókum fram í innganginum er takmarkið með stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis á Norðurlöndum að leggja lóð á vogarskál alþjóðlegrar afvopnunar. Eftir að hinu kjarnorkuvopnalaus svæði hefur verið lýst yfir skuldbinda aðildarríkin sig til að vinna að því að útvíkka svæðið landfræðilega og til að vinna fylgi stefnunni að baki stofnun þess. Þetta má gera með viðbótarsamningum og einnig á annan hátt.

Í umræðunum um kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum hefur komið fram hugmynd um að komið verði á fót svokölluðum „grisjunarsvæðum“ í kringum sjálfstannsvæðið. Það hafa komið fram ólíkar hugmyndir um það hver sé merking þessa hugtaks og óheppilegar túlkningar á því hafa leitt til þess að það hefur vakið andúð, einkum í Danmörku og Noregi. En samkvæmt þeirri skilgreiningu sem Johan Tunberger gefur í bók sinni, *Norden — en kärnvapenfri zon*, er grisjunarsvæði „landsvæði er liggja að hinu eiginlega kjarnorkuvopnalaus svæði og þar sem ákveðin kjarnorkuvopn, sem beina má að skotmörkum innan kjarnorkuvopnalaus svæðisins, eru bönnuð“. Þessi skilgreining er, eins og sjá má, mjög nálægt því að merkja hið sama og við höfum kallað „ytri takmarkanir“ og við vísum til 7. greinar þar sem við ræðum um viðbótarsamninga um slík mörk. Við minnum á að slíkir samningar eru af ólíkum toga, þeir taka til sérhæfðra vopnakerfa og landsvæða eftir aðstæðum í hverju einstöku tilfalli. Slíka samninga má gera fyrr eða síðar, suma við stofnun svæðisins, aðra síðar (sbr. 9. grein).

Þegar rætt er um landfræðilega útvíkkun svæðisins er nærtækast að líta til Grænlands sbr. 3. grein. Grænland er tengt Norðurlöndum nánum höndum og er hernaðarlega mikilvægur hluti af Norður-Atlantshafssvæðinu. Í gegnum Grænland er hugsanlegt að ná til heimsskautssvæðanna á vesturhvelinu og til Kanada þar sem ríkir sterkt almenningsálit á móti kjarnorkuvígðunadi.

Kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum yrði hlutað sundur af mörgum alþjóðlegum hafsvæðum. Það er mikilvægt að ná samningum um takmörkun flutninga á ákveðnum vopnategundum á þessum hafsvæðum eins og við höfum áður dregið á. Frá sumum þeirra ætti að vera hægt að útiloka öll kjarnorkuvopn. Besta dæmið um það er Helsingjaboutn þar sem alþjóðleg siglingaleið er þröng og svæðið varla mikilvægt fyrir kjarnorkuveldin. Það verður erfiðara en um leið mikilvægara að útiloka alla umferð með kjarnorkuvopn um Eystrasaltið. Tækist það væri það stórvíðburður í öryggismálum Norðurlanda. Skref í áttina væri að banna alla umferð kjarnorkuvopna um þetta hafsvæði nema um ákveðnar siglingaleiðir milli sovéskra flotahafna í Eystrasalti og í Kirjálaboutni og danska hafsvæðisins. Á þessari leið giltu ákveðnar reglur, t. d. sú að allir kafbátar yrðu að fara þar um ofansjávar (þær reglur eru raunar þegar í gildi um umferð um danskt hafsvæði).

Norðursjórin og Norður-Atlantshafið eru önnur mikilvæg hafsvæði. Þar stöndum við frammi fyrir miklum vanda því að þessi svæði yrðu raunveruleg átakasvæði ef til vopnaviðskipta kæmi milli stórveldanna. En þar af leiðir einnig að það hefði geysimikla þýðingu að stöðva vígðunadinn á þessum slóðum. Hér verður að stefna að því að útfæra samninga smátt og smátt og ná þannig fram frekari takmörkunum. Takmarkið er að öll kjarnorkuvopn verði bönnuð á Norður-Atlantshafinu.

Hvert og eitt hinna kjarnorkuvopnalaus svæða þarf ekki aðeins að vera vakandi fyrir öllum möguleikum til stækkunar heldur einnig fyrir samstarfi við önnur sams konar svæði. Stjórnvöld í Grikklandi, Rúmeníu, Búlgaríu og Júgóslavíu hafa haft frumkvæði að því að þróa umræður um stofnun kjarnorkuvopnalaus svæðis á Balkanskaga. Fari svo að hugmyndir um kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum og á Balkanskaga verði að veruleika er sá möguleiki fyrir hendi að þessir tveir hlutar Evrópu verði að lokum endapunktur kjarnorkuvopnalaus svæðis sem ná í gegnum alla Mið-Evrópu. Fyrsta skrefið í átt að þessu markmiði yrði að kjarnorkuveldin drægju öll kjarnorkuvopn til baka frá

markalínum þeim sem skilja þau að eins og lagt er til af Palme-nefndinni. Það mundi þýða að kjarnorkuvopn yrðu flutt af stórum landsvæðum bæði Varsjárbandalagsins og NATO-rikkjanna.

Fleiri hugmyndir mætti nefna. Kjarnorkuvopnalaus svæði í Benelúxlöndunum er ofarlega á óskalistanum og þar er sterkt almenningsálit gegn kjarnorkuvopnum. Og hið stóra takmark er: Evrópa án kjarnorkuvopna.

Við notuðum nákvæmar skilgreiningar til að skýra hvað felst í hugtakinu kjarnorkuvopnalaus svæði til að forðast hártoganir (sjá 4. grein). Við höfum hins vegar bent á að til þess að strangar skilgreiningar verði ekki fjötur um fót er ráðið að ná fram viðbótarsamningum sem taka til fleiri þátta en sprengihleðslanna (sbr. 7. grein). En þar sem málið snýst einnig um vopnabúnað innan lögsögu svæðislandanna eru fyrir hendi möguleikar á frumkvæði þeirra sem ekki krefst sérstakra samninga við önnur ríki. Hvert um sig eða í samvinnu geta löndin gengið lengra í takmörkunum vígbúnaðar en sjálfur samningurinn segir til um. Það verður að vera á ábyrgð hvers lands um sig að sjá til þess að ekki sé á yfirráðasvæðum þeirra neinn sá búnaður sem nota má sem hjálparmedul í kjarnorkustríði. Í þessu skyni þarf að stofna til norrænna eða alþjóðlegra samtaka.

Í 8. grein komum við inn á þörfina fyrir norræna eftirlitsnefnd. Til viðbótar þarf að koma á fót breiðari norrænum samtökum með fulltrúum frá t. d. ríkisstjórnnum, flokkum, herjum landanna, friðarhreyfingum og friðarrannsóknarstofnunum til að starfa með eftirlitsnefndinni, taka afstöðu til aðsteðjandi mála, halda vakandi umræðum um mál er varða svæðið, auk þess að fjalla um öryggismál almenn, einkum þau varnarform sem ekki byggjast á valdbeitingu. Samtökin ættu einnig að beita sér fyrir nánari samskiptum við kjarnorkuveldin og aðgerðum í því skyni að auka traust milli þjóða. Loks ynnu þau að því að víkka út hið kjarnorkuvopnalaus svæði og önnuðust samstarf við þá alþjóðastofnun sem nefnd var í lok 8. greinar.

Sú alþjóðastofnun þarf að hafa fulltrúa frá aðildarlöndum svæðisins, kjarnorkuveldunum og hugsanlega öðrum löndum í tengslum við svæðið, svo og frá Sameinuðu þjóðunum. Auk þess að vera farvegur fyrir umræður um aðgerðir til að skapa trúnað þjóða í milli þarf þessi stofnun að marka um það stefnu hvernig bæta megi fyrirkomulag svæðisins og hvernig megi víkka það út. Hún hefði einnig það verkefni að efla samráð með öðrum kjarnorkuvopnalausum og friðuðum svæðum og starfa á sama hátt og aðrar stofnanir, sem við höfum nefnt, í tengslum við Sameinuðu þjóðirnar.

Það skal tekið fram að það sem sagt er hér um stofnanir sem þarf að koma á legg í tengslum við hið kjarnorkuvopnalaus svæði eru aðeins lauslegar tillögur. Aðildarlöndin munu síðan verða að semja sín í milli um endanlegt skipulag þeirra.

Frá öryggispolítísku sjónarmiði er eitt markmiðanna með því að stofna kjarnorkuvopnalaus svæði á Norðurlöndum að vekja umræður um hugmyndafræðina að baki kjarnorkuvígbúnaðinum. Aðildarlönd svæðisins hafna þeim skilningi að öryggi byggist á ógnarjafnvægi. En til að hindra það að tilkoma hins kjarnorkuvopnalaus svæðis verði aðeins upphaf að nýrri uppbyggingu hefðbundins vopnabúnaðar verða aðildarlöndin að vinna fylgi nýjum viðhorfum í öryggismálum, viðhorfum sem byggjast á aðgerðum í þá átt að skapa traust þjóða í milli og eyða tortryggni eins og mögulegt er. Raunverulegt og varanlegt öryggi er fólgið í gagnkvæmu trausti og þrotlausri baráttu fyrir friði.

Fylgiskjal IV.

Samningur um bann við kjarnorkuvopnum í rómönsku Ameríku. (Tlatelolco-samningurinn árið 1967.)

Samningsaðilar skuldbinda sig til að banna og fyrirbyggja, hver á sínu yfirráðasvæði, eftirfarandi:

- a. tilraunir, notkun, smíði eða öflun með nokkrum hætti á hvers kyns kjarnorkuvopnum, hvorki fyrir eigin hönd eða annars, beint eða óbeint; og
- b. móttöku, geymslu, uppsetningu eða hvers konar eignaraðild að kjarnorkuvopnum, beint eða óbeint.

Aðilar skuldbinda sig einnig til að ráðast hvorki í né efla, leyfa, eða á nokkurn hátt taka þátt í tilraunum, notkun, smíði, öflun eða yfirráðum yfir hvers kyns kjarnorkuvopnum.

Stofnun sem beri nafnið „Eftirlitsstofnun með banni við kjarnorkuvopnum í rómönsku Ameríku“ skal bera ábyrgð á eftirliti með að ákvæði samningsins séu haldin og skal hún halda fundi með aðildarríkjum á tveggja ára fresti eða þegar þörf gerist. Höfuðstöðvar stofnunarinnar skulu vera í Mexíkóborg.

Stofnunin skal hafa allsherjarráð, stjórnarnefnd og ritaraembætti. Allsherjarráðið skal halda fund á tveggja ára fresti og álykta um öll mál er varða samninginn. Stjórnarnefndin skal skipuð fimm mönnum, kosnum af allsherjarráði, og skal hún starfa óslitið.

Sérhver samningsaðili skal ganga til samninga við Alþjóðakjarnorkumálastofnunina (IAEA) um að taka upp eftirlitskerfi þeirrar stofnunar með kjarnorkumálum sínum. Hann skal skila skýrslum á tveggja ára fresti bæði til eftirlitsstofnunarinnar og til IAEA þar sem staðfest er að ekkert það sem stríðir gegn ákvæðum samningsins hafi átt sér stað á yfirráðasvæði hans.

Aðalritara er heimilt að fara fram á nánari upplýsingar um öll atvik og atriði er varða samninginn og ber að veita honum tafarlausa fyrirgreiðslu.

IAEA og stjórnarnefndin skulu hafa vald til að gera sérstakar kannanir, hinir fyrrnefndu í samræmi við samkomulag sem þeir hafa gert við hvern aðila fyrir sig en stjórnarnefndin

- a. þegar fram á slíkt er farið af hálfu einhvers aðila sem hefur grun um að einhverjar framkvæmdir, sem brjóta í bága við samninginn, hafi átt sér stað eða séu í þann veginn að eiga sér stað á yfirráðasvæði annars aðila eða annars staðar á vegum hins síðarnefnda aðila eða
- b. þegar farið er fram á slíkt af hálfu aðila sem sakaður er um að hafa brotið gegn ákvæðum samningsins.

Samningsaðilar, sem hyggjast sprengja kjarnorkusprengru í friðsamlegum tilgangi, skulu tilkynna það eftirlitsstofnuninni og IAEA með eins löngum fyrirvara og aðstæður krefja. Tæknilegum fulltrúum stjórnarnefndar eftirlitsstofnunarinnar og IAEA er þá heimilt að fylgjast með öllum undirbúningi og eiga greiðan aðgang að svæðinu.

Verði uppvíst um brot á samningnum skal allsherjarráðið skila skýrslu samtímis til öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna, til aðalritara Sameinuðu þjóðanna, til stjórnarnefndar Samtaka Ameríkuríkja og til IAEA.

Öllum þjóðum rómönsku Ameríku, svo og öðrum fullvalda þjóðum sem liggja í heild sinni sunnan 35 gráðu norður á vesturhveli jarðar, er heimilt að undirrita samninginn.

Undirritendur geta við staðfestingu samningsins sett fram skilyrði (t.d. um að önnur ríki staðfesti samninginn) sem þurfi að mæta áður en þeir telji sig bundna af samningnum.

Samningurinn skal gilda um ótakmarkaðan tíma, en þó er sérhverjum samningsaðila heimilt að segja upp samningnum með þriggja mánaða fyrirvara til aðalritara enda telji viðkomandi aðili að þær aðstæður hafi komið til eða séu í þann veginn að koma til er varða brýnustu hagsmunum hans.

Framkvæmd samningsins skal frestað af hálfu allra samningsaðila komi til nýtt veldi er ráði yfir kjarnorkuvopnum.

Samningnum fylgja tveir hliðarsamningar (protocol).

Í hliðarsamningi I samþykkja Bretland og Holland að framfylgja þeim ákvæðum samningsins er lúta að banni við kjarnorkuvopnum á þeim svæðum sem eru á ábyrgð þeirra (t.d. á Falklandseyjum). Samþykktin felur í sér skuldbindingar gagnvart IAEA en ekki gagnvart eftirlitsstofnuninni.

Í hliðarsamningi II gera Bandaríkin og fleiri aðilar með sér samning um að beita ekki kjarnorkuvopnum gegn nokkrum öðrum aðila að samningnum né heldur hótta beitingu slíkra vopna. Bandaríkin áskilja sér óskoraðan lagalegan rétt til að veita eða neita aðilum utan samningsins um yfirferðarleyfi og flutningsleyfi. Bandaríkin mundu og skoða árás af hálfu samningsríkis með stuðningi kjarnorkuveldis sem brot á ákvæðum samningsins.

Bandaríkin líta svo á að sú tækni að beita kjarnorkusprengrum í friðsamlegum tilgangi sé óaðgreinanleg frá þeirri tækni að framleiða kjarnorkuvopn. Þau leggja því þann skilning í skilgreiningu samningsins á kjarnorkuvopnum að hún nái til hvers kyns tækja sem nota má til að framleiða kjarnorku.

Fylgiskjal V.

Samanburður á skuldbindingum um takmörkun vopna í Rarotonga-samningnum og Tlatelolco-samningnum. (Jozef Goldblat og Sverre Lodgaard.)

Rarotonga-samningurinn frá 1985, þar sem lýst er yfir kjarnorkuvopnalausum svæði á Suður-Kyrrahafi, er að nokkru leyti sniðinn eftir Tlatelolco-samningnum frá 1967 sem bannar kjarnorkuvopn í rómönsku Ameríku. Samanburður á þessum tveimur samningum er því bæði gagnlegur og fróðlegur.

Að sumu leyti virðist sem Rarotonga-samningurinn sé yfirgrípsmeiri en Tlatelolco-samningurinn; hinn síðarnefndi leyfir sprengingu kjarnorkusprengrum í friðsamlegum tilgangi en hinn fyrrnefndi bannar tilraunir með *hvers konar* kjarnorkubúnað. Í raun eru þau skilyrði sem tengjast viðkomandi grein í Tlatelolco-samningnum þó túlkuð á þann veg af flestum þjóðum að þau banni framleiðslu kjarnorkusprengrubúnaðar í friðsamlegum tilgangi nema hannaður verði kjarnorkubúnaður sem ekki er hægt að nota sem vopn en slíkt er ólíklegt að verði nokkurn tíma.

Ólíkt Tlatelolco-samningnum bannar Rarotonga-samningurinn alla losun kjarnorkuúrangs og annars geislavirks efnis á hafi úti; þessi ráðstöfun heyrir þó undir þann lagabálk er fjallar um umhverfisvernd fremur en um takmörkun vopna.

Á hinn bóginn er svæðið í rómönsku Ameríku mun stærra en Suður-Kyrrahafssvæðið. Enda þótt því sé haldið fram að með Rarotonga-samningnum myndist kjarnorkuvopnalaust svæði er nái að mörkum kjarnorkuvopnalausss svæðis rómönsku Ameríku í austri og að kjarnorkuvopnalaus svæðinu á Suðurskautslandi í suðri þá bannar samningurinn aðeins kjarnorkuvopn á sjálfum yfirráðasvæðum Suður-Kyrrahafslanda út að tólf mílna landhelgismörkum. Í samningnum er engin tilraun gerð til þess að láta kjarnorkuvopnabannið ná til stærra hafsvæðis hvorki með milliríkjasamþykktum né með öðrum hætti. Svæði það, sem Tlatelolco-samningurinn mundi taka til að uppfylltum nokkrum skilyrðum, mundi hins vegar ná til stórra svæða Atlantshafs og Kyrrahafs, hundruð kílómetra út af ströndum rómönsku Ameríku auk yfirráðasvæða viðkomandi landa. Skilyrðin, sem raunar hafa flest öll verið uppfyllt, eru eftirfarandi: aðild allra ríkja á svæðinu að samningnum; samþykki við viðbótarákvæði af hálfu allra ríkja sem heimild hafa til að undirrita þau; og gerð samninga um eftirlit við Alþjóðakjarnorkumálastofnunina, IAEA. Alþjóðalög um frelsi á úthöfum stóðu ekki í vegi fyrir kjarnorkuvopnabanni á hafi úti í Tlatelolco-samningnum. Engin ástæða virðist vera til þess að ætla að þau hefðu komið í veg fyrir sams konar höft í Rarotonga-samningnum eða a.m.k. beiðni til kjarnorkuvelda um að taka sjálfviljug á sig slík höft í sérsamkomulagi.

Hvers kyns skuldbinding sem fullvalda ríki tekur á sig um takmörkun vopna felur í sér einhvers konar skerðingu á frelsi sem sama ríki naut áður og hafið er hér engin undantekning. Raunar hafa öll kjarnorkuveldin skuldbundið sig til að virða lög um afvopnun rómönsku Ameríku eins og hún er „afmörkuð“ í samningnum, þ.e. að meðtöldum svæðum á hafi úti. Auk þess hefur samningurinn frá 1971 um bann við staðsetningu kjarnorkuvopna á hafsbotni hlotið samþykki allra helstu kjarnorkuveldanna.

Báðir samningar gera í sérstökum hliðarsamningi ráð fyrir skuldbindingum sem kjarnorkuveldin taki á sig um að beita ekki kjarnorkuvopnum né hóta beitingu þeirra gegn aðilum samningsins. Í Tlatelolco-samningnum, sem samþykktur var fyrir rúmlega 19 árum, var full þörf á slíkum ákvæðum. Þeim virðist þó ofaukið í Rarotonga-samningnum þar sem öll kjarnorkuveldin hafa nú einhliða og formlega heitið því að beita ekki kjarnorkuvopnum. Kína tók á sig þá skuldbindingu „skilyrðislaust“ að beita ekki kjarnorkuvopnum og hóta ekki beitingu þeirra gegn ríkjum sem ekki ráða yfir kjarnorkuvopnum eða gegn kjarnorkuvopnalausum svæðum. Sovétríkin gáfu einnig út formlega yfirlýsingu um að þau mundu aldrei beita kjarnorkuvopnum gegn ríkjum sem hætt hefðu framleiðslu og öflun slíkra vopna og geymdu ekki slík vopn á yfirráðasvæðum sínum. Vestrænu kjarnorkuveldin, Bandaríkin, Bretland og Frakkland, sem hétu formlega að beita ekki kjarnorkuvopnum gegn kjarnorkuvopnalausum ríkjum er hefðu skuldbundið sig á alþjóðavettvangi til að afla sér ekki slíkra vopna, settu það skilyrði að kjarnorkuvopnalaus ríki tækju ekki þátt í árásaðgerðum gegn þeim eða bandamönnum þeirra í bandalagi með öðru kjarnorkuveldi. Þetta skilyrði ætti þó ekki að valda ríkjum Suður-Kyrrahafssvæðisins neinum vanda þegar mið er tekið af stjórnmálalegri stöðu þeirra þjóða. Engu að síður gæti það haft öfug áhrif að fara fram á það við kjarnorkuveldin að þau staðfesti á ný heit sín í marghliða, alþjóðlegri og lögfestri samþykkt fremur en að vísa til gildandi skuldbindinga sem ríkin hafa þegar tekið á sig sjálfviljug. Sérstaklega kynnu Sovétríkin að færast undan að undirrita viðbótarákvæði við aðalsamning sem lögfestir fjarskipta- og eftirlitskerfi Bandaríkjamanna á Kyrrahafi sem er hluti af kjarnorkuhernaðarkerfi þeirra þar og leyfir viðdvöl flughers- og flotadeilda sem búnar eru kjarnorkuvopnum, ekki síst þar sem fjöldi og lengd slíkra viðdvala hefur ekki verið takmörkuð.

Það er rétt að aðilar að Tlatelolco-samningnum telja það á eigin valdi að veita leyfi eða synja leyfis til flutninga kjarnorkuvopna um yfirráðasvæði sín. En við staðfestingu viðeigandi hliðarsamnings gáfu Sovétríkin út yfirlýsingu (sem jafngilti fyrirvara) um að leyfisveiting til *hvers konar* flutninga á kjarnorkuvopnum samræmdist ekki stöðu aðilanna sem kjarnorkuvopnalaus ríkis. Ólíklegt er að Sovétríkin mundu taka aðra afstöðu til Kyrrahafssvæðisins sem hefur meira hernaðarlegt gildi fyrir þau en rómanska Ameríka einmitt vegna aukinna umsvifa Bandaríkjamanna þar.

Þessir annmarkar rýra þó ekki gildi Rarotonga-samningsins sem aðgerðar til að koma í veg fyrir frekari kjarnorkuvæðingu Suður-Kyrrahafssvæðisins og styrkja þar með alheimsátakið til takmörkunar á útbreiðslu kjarnorkuvopna.

Fylgiskjal VI.

Úr lokayfirlýsingu aukabings Sameinuðu þjóðanna um afvopnunarmál 1978.

60. Myndun kjarnorkuvopnalausra svæða á grundvelli frjálsra samninga milli ríkja á viðkomandi svæði er mikilvægur þáttur í afvopnun.

61. Rétt er að styðja myndun slíkra svæða með það endanlega markmið í huga að losa heiminn að fullu við kjarnorkuvopn. Við myndun slíkra svæða skal tekið tillit til sérkenna hvers svæðis. Þau ríki, sem þátt taka í myndun slíkra svæða, ættu að skuldbinda sig til að styðja að fullu markmið, tilgang og grundvallarreglur þeirra samninga eða samkomulaga er miða að stofnun svæðanna og tryggja þar með að þau verði í raun laus við kjarnorkuvopn.

62. Hvað varðar slík svæði er gert ráð fyrir að kjarnorkuveldin taki á sig vissar skuldbindingar sem samið skal um við lögmæt yfirvöld á svæðinu, einkum:

- a. að virða að fullu stöðu hins kjarnorkuvopnalaus svæðis;
- b. að virða bann við beitingu eða hótunum um beitingu kjarnorkuvopna gegn ríkjum á svæðinu.

63. Með tilliti til ríkjandi aðstæðna hverju sinni og án þess að það rýri gildi annarra ráðstafana sem til greina koma á öðrum svæðum eru eftirfarandi ákvæði sérlega æskileg:

- a. Viðurkenning allra viðkomandi ríkja á þeim ákvæðum er tryggja fullt gildi samningsins um bann við kjarnorkuvopnum í rómönsku Ameríku (Tlatelolco-samningsins) með sérstöku tilliti til þeirra skoðana sem fram komu á tíundu ráðstefnunni um framfylgd samningsins.
- b. Undirritun og samþykki á viðbótarákvæðum við samninginn um bann við kjarnorkuvopnum í rómönsku Ameríku (Tlatelolco-samninginn) af hálfu þeirra ríkja sem rétt eiga á að gerast aðilar að þeim samningum en hafa ekki gert það.
- c. Í Afríku, þar sem Einingarsamtök Afríku hafa samþykkt ályktun um kjarnorkuafvopnun svæðisins, skal öryggisráð Sameinuðu þjóðanna gera viðeigandi ráðstafanir til að koma í veg fyrir að þetta markmið verði hindrað.
- d. Að taka til alvarlegrar athugunar þær þörfu og áriðandi ráðstafanir sem lýst er í málsgreinunum hér að ofan og nauðsynlegar eru til að hrinda í framkvæmd tillöggunni um lýsingu kjarnorkuvopnalaus svæðis í Miðausturlöndum í samræmi við viðeigandi ályktanir allsherjarþingsins þar sem allir aðilar, sem málið varðar beint, hafa

lýst yfir stuðningi sínum við hugmyndina og þar sem hætta er á útbreiðslu kjarnorkuvopna. Myndun kjarnorkuvopnalauss svæðis í Miðausturlöndum mundi stórlega bæta horfur á alheimsfriði og öryggi. Meðan beðið er eftir stofnun slíks svæðis í þessum heimshluta ættu ríki á svæðinu að lýsa því yfir formlega að þau muni forðast á gagnkvæmum grundvelli að framleiða, afla sér eða á nokkurn annan hátt að eignast kjarnorkuvopn og kjarnorkusprengebúnað og að heimila staðsetningu kjarnorkuvopna á yfirráðasvæðum sínum af hálfu þriðja aðila og samþykkja að leggja öll sín kjarnorkumál undir eftirlit Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar. Taka skal til athugunar að öryggisráðið taki þátt í undirbúningi stofnunar kjarnorkuvopnalauss svæðis í Miðausturlöndum.

- e. Öll ríki Suður-Asíu hafa lýst yfir þeirri ákvörðun sinni að heimila ekki kjarnorkuvopn í ríkjum sínum. Engar ráðstafanir skyldu gerðar af þeirra hálfu er yrðu til þess að vikið yrði af þeirri braut. Í þessu samhengi hefur spurningin um myndun kjarnorkuvopnalauss svæðis verið afgreidd í ýmsum ályktunum öryggisráðsins en þar er málið enn til umfjöllunar.

64. Stofnun friðarsvæða í ýmsum heimshlutum með viðeigandi skilyrðum skilgreindum af viðkomandi ríkjum á svæðinu þar sem tekið er mið af sérkennum svæðisins og grundvallarhugsjón stofnsamnings Sameinuðu þjóðanna og í samræmi við alþjóðalög getur stuðlað að eflingu öryggis ríkja innan slíkra svæða og að heimsfriði og öryggi. Í þessu sambandi bendir allsherjarráðið á tillögur um stofnun friðarsvæða, m.a.:

- a. Í Suðaustur-Asíu þar sem ríki á svæðinu hafa lýst áhuga á stofnun slíks svæðis í samræmi við sjónarmið sín.
- b. Á Indlandshafi með tilliti til umræðna öryggisráðsins og viðeigandi ályktana þess og þeirrar nauðsynjar að tryggja frið og öryggi á svæðinu.
- c. Að koma í veg fyrir útbreiðslu kjarnorkuvopna er brýnn og óaðskiljanlegur þáttur í viðleitninni til að stöðva vígbúnaðarkapphlaupið og snúa því við. Markmiðið með takmörkun kjarnorkuvopna er annars vegar að koma í veg fyrir tilkomu fleiri kjarnorkuþjóða í viðbót við kjarnorkuveldin fimm og hins vegar að fækka og loks útrýma kjarnorkuvopnum að fullu. Þetta felur í sér skuldbindingar og ábyrgð bæði af hálfu kjarnorkuvopnaðra ríkja og ríkja sem ekki ráða yfir kjarnorkuvopnum. Skulu hinir fyrrnefndu leitast við að stöðva vígbúnaðarkapphlaupið með því að hrinda tafarlaust í framkvæmd þeim aðgerðum sem lýst er í viðeigandi greinum þessarar lokayfirlýsingar en öll ríki skulu beita sér fyrir að koma í veg fyrir útbreiðslu kjarnorkuvopna.

66. Mögulegt er og skylt að gera ráðstafanir á innanlandsvettvangi sem og á alþjóðavettvangi til að minnka hættu á útbreiðslu kjarnorkuvopna án þess að stofna í hættu framboði á orku og þróun kjarnorkutækni til friðsamlegra nota. Því skulu kjarnorkuveldin og þau ríki, sem ekki búa yfir kjarnorkuvopnum, leitast við að gera sameiginlegar ráðstafanir til að komast að alþjóðlegu samkomulagi um aðferðir til að stemma stigu við útbreiðslu kjarnorkuvopna.

67. Full framkvæmd allra atriða þeirra samkomulaga sem til eru um stöðvun á útbreiðslu kjarnorkuvopna, t.d. samningsins um bann við útbreiðslu kjarnorkuvopna og samningsins um bann við kjarnorkuvopnum í rómönsku Ameríku (Tlatelolco-samningurinn), af hálfu þeirra sem aðild eiga að samningunum er mikilvægt framlag til þessarar viðleitni. Fylgi við slíka samninga hefur aukist á síðari árum og sú von hefur verið látin í ljós af hálfu aðila að slíkum samningum að framhald verði á þeirri þróun.

68. Ráðstafanir, sem gerðar eru til að koma í veg fyrir útbreiðslu kjarnorkuvopna, ættu ekki að skerða fullan rétt þjóða til að framkvæma og þróa áætlanir sínar um frið-

samlega notkun kjarnorku til efnahagslegrar og félagslegrar þróunar í samræmi við hagsmuni sína og þarfir. Öll ríki ættu og að eiga aðgang að og hafa fullt frelsi til að afla sér tækniþekkingar, búnaðar og efna til friðsamlegrar notkunar á kjarnorku með sérstöku tilliti til þarfa þróunarríkjanna. Alþjóðleg samvinna á þessu sviði ætti að eiga sér stað undir viðurkenndu alþjóðlegu eftirliti í umsjá Alþjóðakjarnorkumálastofnunarinnar án mismununar til að fyrirbyggja útbreiðslu kjarnorkuvopna.

69. Tekið skal fullt tillit til ákvarðana sérhverrar þjóðar á sviði friðsamlegrar nýtingar kjarnorkuvopna án þess að stofna í hættu orkunýtingarstefnu hvers ríkis fyrir sig eða alþjóðlegri samvinnu, samningum eða verksamningum um friðsamlega nýtingu kjarnorku, enda séu viðhafðar þær varúðarráðstafanir sem getið er um hér að ofan.

70. Í samræmi við niðurstöður og ákvæði samþykktar allsherjarráðsins nr. 32/50 frá 8. desember 1977 skal alþjóðleg samvinna um flutning og nýtingu á kjarnorku til efnahagslegrar og þjóðfélagslegrar þróunar eflað, einkum í þróunarlöndum.

71. Reynt verði að leiða til lykta störf nefndarinnar um nýtingu kjarnorkueldsneytis (Nuclear Fuel Cycle Evaluation) í fullu samræmi við markmið þau sem sett voru fram í lokayfirlýsingu á stofnþingi nefndarinnar.

72. Öll ríki skulu halda fast við milliríkjasamþykkt um bann við notkun eiturefna og sýkla í hernaði sem undirritaður var í Genf 17. júní 1925.

73. Öll ríki, sem ekki eru þegar aðilar að samþykktinni um bann við þróun, framleiðslu og birgðasöfnun gerla- (lífrænna) og eiturefna og um eyðingu þeirra, ættu að íhuga aðild að henni.

74. Ríki skulu einnig íhuga möguleika á því að gangast inn á marghliða samninga sem þegar hafa verið gerðir um afvopnunarmál og getið er um hér að neðan.

75. Algert bann við þróun, framleiðslu og birgðasöfnun eiturefnavopna og eyðing slíkra vopna eru meðal brýnustu aðgerða til afvopnunar. Því er gerð milliríkjasamnings í þessu skyni eitt brýnasta verkefnið sem fyrir liggur en umræður um þessi mál hafa nú staðið yfir um nokkurra ára skeið. Að gerðum slíkum milliríkjasamningi skyldu öll ríki stuðla að því að tryggja sem víðtækast gildi samningsins með tímabærri undirritun og gildistöku hans.

76. Nauðsynlegt er að gera milliríkjasamning er bannar þróun, framleiðslu, birgðasöfnun og notkun geislavopna.